

**Rakvere Waldorfkooli  
õppekava  
I-III kooliastmes**

**Üldosa  
Ainekavad**

Rakvere 2018

## Sisukord

Sisukord.....	2
1 Kooli õppekava alusdokumendid ja -materjalid.....	3
2 Õpetus ja kasvatus waldorfkoolis.....	4
2.1 Inimeseõpetus waldorfpedagoogika alusena.....	4
2.2 Läbivad teemad õpetuses ja kasvatuses.....	5
2.3 Õpetuse ja kasvatus eesmärgid.....	9
2.4 Õpetuse ja kasvatus põhimõtted.....	10
2.5 Õpetuse ja kasvatus teostus.....	12
2.6 Põhikoolis taotletavad pädevused.....	14
3 Õppekeskkond.....	16
3.1 Õppevara ja õpikeskkond.....	16
3.2 Õuesõpe.....	17
3.3 Külustusõpe.....	17
3.4 Projektõpe.....	17
3.5 Koduülesanded.....	18
4 Õppetöö korraldus.....	19
4.1 Rütm koolielus.....	19
4.2 Põhiained.....	22
4.3 Muud õppeained.....	23
4.4 Valikulised tunniplaani välised tegevused.....	24
4.5 Tunniajaotusplaan.....	25
4.6 Lõimingu põhimõtted.....	28
4.7 Ülekoolilised ja koolidevahelised projektid.....	29
5 Õpilase ja vanema teavitamine ja nõustamine.....	30
5.1 Hindamine.....	30
5.2 Suhtlemine lapsevanematega.....	31
5.3 Arenguvestlused.....	31
5.4 Kokkuvõttev hindamine.....	31
5.5 Aastatöö.....	32
5.6 Klassi ja kooli lõpetamine.....	33
5.7 Kariääri planeerimine.....	33
6 Õpilase täiendav juhendamine ja haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamine.....	34
6.1 Õpilase arengu toetamine ja täiendav juhendamine.....	34
6.2 Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamine.....	34
7 Koduõpe lapsevanema soovil.....	37
8 Õpetajate töökavad.....	38
9 Õpetajate koolitus ja täienduskoolitus.....	39
10 Kooli õppekava arendamine.....	40
11 Horisontaalne õppekava.....	41
12 Kirjandust õpetajale.....	48

## 1 Kooli õppekava alusdokumendid ja -materjalid

- Põhikooli riiklik õppekava.
- Waldorfkoolide õpetajate abivahend „Õppetöö kujundamiseks Waldorf-/Steinerkoolides 1. kuni 8. kooliaastani“ (Goetheanumi Pedagoogilise Sektsiooni ja Vabade Waldorfkoolide Liidu Pedagoogilise Uurimiskeskuse ühisprojekt).
- European Council for Steiner Waldorf Education (ECSWE) kodulehel avaldatud tegevuspõhimõtted.
- Eesti ja rahvusvaheline koolikogemus ( Richter, T., *Vaba Waldorfkooli ülesanne ja õpetuseesmärgid*, EVWÜ 1998/2004 ).
- Antroposoofiline lähenemine lapse arengu erinevatele aspektidele ja tema arengu toetamisele läbi kasvatuse ja õpetuse. (*Lapse arengufaasid*, Bernard Lievegoed).
- Artikkel „Why Waldorf Works: From a Neuroscientific Perspective“ (Dr Regalena Melrose).
- Waldorfkoolide avatud tuumõppekava 2007-2009.
- „Vaba Waldorfkooli õppeplaani“ (eesti keeles EVWÜ 1998, orig. von Heydebrand, C.).

## 2 Õpetus ja kasvatus waldorfkoolis

### 2.1 Inimeseõpetus waldorfpedagoogika alusena

Antroposoofiline inimeseõpetus moodustab waldorfpedagoogika üldise aluse. Inimeseõpetus kirjeldab inimese füüsilist, hingelist ja vaimset olemust ning nende olemusosade arengut ja omavahelisi seoseid. Selle alusel on võimalik koostada inimarengust lähtuv õppekava, mis toetab lapse arengut nii ainesisude kui metoodiliste printsiipidega.

Kõige üldisemaid õpetus- ja kasvatusprintsippe saab kirjeldada seitsmeaastaste perioodidena.

#### **Esimene seitsmeaastak**

Kui laps sünnib maailma, pole ta kehaliselt, hingeliselt ega vaimselt välja arenenud. Füüsilise nabanööri läbilõikamise järel on lapse füüsiline keha iseseisev. Hingeliste ja vaimsete jõudude iseseisvumine toimub järk-järgult edasise arengu käigus. Kuni 7. eluaastani on laps oma ümbruse peegelpilt. **Väikelaps õpib ümbrust väliselt matkides. Väikelapse kasvatus tähendab matkimisväärse keskkonna loomist tema ümber.** Matkimisvõime kahanemine tähendab iseseisvumist elujõudude tasandil. Sellest annab märku ka hammaste vahetumine. Elujõud, mida laps vajab nii sisemiseks organiehituseks kui jäävhammaste ülesehitamiseks, saavad nüüd järk-järgult vabaks ning neid saab kasutada üleminekul matkivalt õppimiselt teadlikule õppimisele (kooliküpsus). Sundides last varasemas eas intellektuaalseks pingutuseks võetakse talt elujõud, mis oleks pidanud lapsele andma terved hambad, tugeva kehaehituse või kujundama tema siseorganeid.

#### **Teine seitsmeaastak**

Ajavahemik 7.-14. eluaastani on intensiivne hingejõudude arengu aeg. Laps vajab autoriteeti, keda sisemiselt jäljendada. Waldorfkoolis on selliseks inimeseks klassiõpetaja. Kuni 14. eluaastani mõjutab lapse hinge tasakaaluseisundit vanemate ja teiste kasvatajate hingeseisund, emotsionaalne vormisolek. **Hingejõud – mõte, tunne, tahe – ei eksisteeri arenevas hinges veel eraldiseisvaina. Pedagoogika ülesandeks nimetatud vanuses on käsitleda õppeaineid ja tundide jaotust nii, et kõik kolm osa üksteisega dünaamiliselt seotuna rakendust leiaksid.** Sellel põhineb waldorfpedagoogika metoodika ja didaktika. Õpetust sellisel viisil rakendades saab ta harmooniliseks osaks inimtervikust. Murdeeaga iseseisvub noor inimene hingeliselt.

#### **Kolmas seitsmeaastak**

Aeg 14. – 21. eluaastani on eneseteadvuse ja Mina-jõudude küpsemise aeg. Õpilaste loomulik autoriteedivajadus lõpeb. Seda asendab vajadus iseseisva ja põhjendatud nägemuse järele. Noor inimene hindab õpetajat tema meisterlikkuse põhjal ühel või teisel alal. **Iseseisvunud hinge erinevaid võimeid – mõtlemist, tundmist ja tahet – on võimalik käsitleda diferentseeritult. Haridus on suunatud eelkõige intellekti ja iseseisva otsustusvõime arendamisele. Seda täiendavad kunstilis-praktilised ained.** 21-aasta vanust inimest võib õnnestunud kasvatus ja soodsa ümbruse koosmõjul nimetada täiskasvanuks, kes suudab vastutuse edasise elukäigu eest enda kanda võtta.

## 2.2 Läbivad teemad õpetuses ja kasvatuses

### Läbiv teema „Elukestev õpe ja kariääri planeerimine”

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema läbimõeldud kutsevalikuid.

- Tahte-, tunde- ja mõttekasvatus on õpilasele toeks enese tundma õppimisel. Samas kujundatakse positiivset hoiakut ja huvi õppimise vastu.
- Kirjeldav hindamine toetab õpilase enese analüüsimise võimet ning adekvaatse enesehinnangu kujunemist.
- Suur praktiliste õppeainete osakaal tunniplaanis pakub õpilasele mitmekesise ja küllaldase kogemustepagasi ning annab võimaluse erinevatele võimetele toetudes eduelamusi saavutada.
- Üheskoos õppimise meetodid õpetavad lapsele teiste jälgimise ning suhtlemisoskusi, samuti koostööoskusi.
- Ühiste etteastete kavandamine annab õpilasele koostöö, otsustamise, esinemise, aga ka planeerimise oskusi.
- Projektõpe suunab õpilasi küsimusi esitama, arendab planeerimise, koostöö, suhtlemise ning teabega ümberkäimise oskusi.
- Õpetajate ja teiste koolitöötajate jälgimine ja jäljendamine, samuti erinevad külastusõppe vormid annavad lapsele kogemuse erinevatest töödest.
- Kogemuslik õpe ärgitab õpilast esitama küsimusi, suhtuma maailma huvi ja avatud meelega.
- Põhitunni lugude ja jututeemade kaudu tutvuvad õpilased erinevate tegevusalade ja ametitega, nende olulisuse ning seostega.

### Läbiv teema „Keskond ja jätkusuutlik areng”

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab, kaitseb ja edendab ümbritsevat keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

- Jäljendamine kujundab õpilase harjumusi igapäevaelus – toitumises, harrastustes, suhtumises oma kodukoha ja koduplaneedi keskkonda. Seetõttu on oluline kooliköögi toiduvalik, mille alusteks on võrdselt loodussäästlik põllumajandus ja lapse tervise ning arengu toetamine. Tähtis on ka koolitöötajate säästlik hoiak nii materjalide kui energia suhtes, oma valikute läbimõtlemine ning nendest õpilastega rääkimine.
- Kooli füüsiline keskkond ja õppevara on läbi mõeldud ja loodud kasutades looduslikke materjale, mis kujundavad koolis tervisele ja hingele soodsa ruumi ning kujundavad lapse isiklike eelistusi materjalide osas.
- Käsitöö tundides kasutatakse lihtsaid looduslikke materjale, millega töötamisel saadud väga erinevad meelte kogemused arendavad õpilase keha ja hinge ning tutvustavad neile loodusjõude. Materjale valides väärtustatakse ka taaskasutust.
- Empaatiavõime areng tagab hooliva suhtumise looduse ja kõikide elavate olendite vastu.
- Õuesõpe pakub rikkalikult kogemusi looduse vaatlemisel ja õpetab seal ebakõlasid märkama ning lahendusi otsima. Teadvustatakse, et looduses on kõik taastootmises ja ringluses, et iga tegu kutsub keskkonnas esile muutuse.
- Tähtsustatakse perekonna kui inimese lähima elukeskkonna hoidmist ja edendamist. Teadvustatakse inimese osa perekonnas, õppides seeläbi

- vastutustundliku ühiskonnaliikme rolli.
- Tervikust lähtuv õpetusprintsip toetab maailma terviku tajumise võimet.
- Ühise õppimise meetodid ja kirjeldava hindamise toel arenev enese analüüsimise oskus toetavad õpilast kogemustega iga inimese panuse olulisusest.
- Tihe klassi koostöö igapäevases õppetöös loob usaldusliku õhkkonna, kus õpilane tunneb nii vajadust kui julgust oma seisukohti avaldada.

### **Läbiv teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

- Klassi ühine osalemine kooli advendilaadal annab õpilasele kogemuse ettevõtluse vallas.
- Tihe klassi koostöö igapäevases õppetöös loob usaldusliku õhkkonna, kus õpilane tunneb nii vajadust kui julgust oma seisukohti avaldada.
- Koosõppimise meetodid ja lapse tervikliku kasvatus põhimõtted toetavad suhtlemisoskuste arengut, mis on sisuliseks eelduseks konfliktide rahumeelsele lahendamisele.
- Koolipidude korraldamine annab õpilasele regulaarselt võimaluse arendada nii koostöö- kui esinemise oskusi.
- Koos töötamise kogemusi pakuvad ka erinevad külustusõppe tunnid, kus võimalusel alati ühise tegevuse läbi õpitakse.
- Kirjeldav hindamine kujundab õpilase eneseanalüüsi oskusi ning enesedistsipliini. Enda mõtete ja tunnetega töötamise oskused on hädavajalikud oma elu kujundamisel ja juhtimisel, oma õiguste kaitsmisel, aga ka empaatilisel suhtumisel teistesse.
- Isiklike ja omanäolisi lahendusvõimalusi lubavad kodutööd õpetavad lapsele igapäevaselt ettevõtlikkust.
- Erinevad töotalgud sisaldavad endas nii teatud töö õppimist, koos tegutsemist, koos planeerimist, suhtlemist, teiste võimetega arvestamist kui ka vabatahtlikku tegevust.

### **Läbiv teema „Kultuuriline identiteet”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

- Muusikaõpetus tutvustab õpilasele Eesti ja teiste rahvaste rahvalaule ja rahvapille, ka pillimängu.
- Põhiainetundide salmid tutvustavad õpilastele rahvuslikku pärandit läbi aegade kuni tänapäevani.
- Liikumistundides õpib laps rahvatantse ning erinevatelt rahvastelt päritud ringmänge.
- Käsitöötundides meisterdatakse looduslikest materjalidest ning lähtudes rahvapärимusest.
- Kuupidude korraldamisel peetakse kinni rahvakalendri tähtpäevadest ja nendega seotud kommetest.
- Kodulooõpetus tutvustab rahvapärимust läbi vanade ametite ja põllutööde.
- Inimese- ja ühiskonnaõpetuse raames tutvutakse oma suguvõsa pärandi ja kommetega, toetades nii kultuurilise identiteedi arengut kui perekonna

- väärtustamist.
- Võõrkeele tundides laulavad õpilased teiste rahvaste laule ja loevad nende luuletusi, kuulavad lugusid teise keele kirjandusvarast, tutvudes rahva kommete ja väärtustega.
- Ajaloo ja geograafia tundides ning inimeste elulugusid kuulates tutvuvad õpilased maailma rahvaste kultuuri ja pärandiga läbi aegade.
- Kooli igapäevaelu õpetajate ja teiste töötajate eeskujuga loovad õpilasele matkimisväärse eetilise ja meie kultuuriruumile omase käitumismustri.
- Kunstiline kasvatus arendab tundeelu ja sotsiaalseid võimeid ning on aluseks sallivusele ja erinevuste hindamisele.
- Arvukad ja väga erinevad ehtsad meelte kogemused igapäevases õppetöös soodustavad õpilase uudishimu teket kõige uue ja erineva suhtes.

### **Läbiv teema „Teabekeskond”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist teabeteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat teabekeskonda, suudab seda kriitiliselt analüüsida ning toimida selles oma eesmärkide ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetika järgi.

- Lähtuvalt ealistest eripäradest on I kooliastmes õpetus pildikeskne. Nii pakutakse lapsele õppe käigus hulgaliselt kujutluspilte ja vähendatakse ka pildivajaduse rahuldamist filmide ja arvutimängude abil.
- Õpetajate eeskujul ning vestlused klassis kujundavad õpilase oskust valida olukorrale sobiv väljenduslaad ning eristama avalikke ja isiklikke teemasid suhtluses.
- Suhtlemisoskusi arendatakse nii liikumise ja kunsti tundides kui ka ühise õppimise käigus kõigis põhitundides.
- Igapäevase õppematerjali valib õpetaja ning vahendab seda õpilastele. Tihti esineb juttude ja salvide kordamist, mis eriti juttude puhul kujundab õpilase arusaama ühe loo muutlikkusest, sõltuvalt jutustajast ja igast erinevast olukorrast.
- Tehnilised vahendid ei ole I-II kooliastme tundides õppematerjali vahendamiseks üldjuhul otstarbekad, eelistatud on elava muusika, õpilaste nähes valmiva joonise, mudeli jne kasutamine.
- Projektõppe ülesanded kavandatakse nii, et õpilane püstitaks ise antud teemal tööküsimuse, otsustaks teabevajaduse üle, teeks vajalikud otsingud, hindaks kogutud teavet ning kasutaks seda oma töös.
- Meelteharjutuste abil arendatakse kõigi meelte kasutamist, teadvustatud meelemuljete vastuvõtmist ning seeläbi põhjalikku ümbruse tunnetamist. Nimetatud oskused on olulised ümbruses toimuva adekvaatsel hindamisel ning teadlike valikute ja otsuste tegemisel meediaruumis.

### **Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

- Õppimine toimub valdavalt läbi tegevuse. Seega ei soodustata tehnoloogiale toetumist. Erinevate tehnoloogiliste võtete kasutamist õpitakse kindlate projektide raames (näiteks foto- ja videotehnika).
- Koolitööde vormistamine toimub üldjuhul käsikirjaliselt ja käsitsi kujundades. IKT lahendusi samade ülesannete lahendamisel õpitakse samuti kindlate projektide raames.
- Käsitöö tundides alustatakse puhtalt käsitööst, et õpilane õpiks materjale isikliku

kogemuse abil tundma. Käsitöö kogemused õpetavad lapsele erinevate tehnoloogiate põhimõtteid ning nende tundmine võimaldab tulevikus erinevaid tehnoloogiaid loovalt kasutada ja ka uudeid lahendusi otsida.

- Käsitöö tundides rakendatakse ka projektõpet leiutamisesülesannetega, kus õpilane saab vabalt rakendada oma algatusvõimet ja loovust, materjalide tundmist, aga ka koostööoskusi.

### **Läbiv teema „Tervis ja ohutus”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, hingeliselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

- Oma vaimse tervise hoidmiseks on vajalik oskus ennast jälgida, analüüsida oma tundeid ja mõtteid. Neid oskusi arendavad kõik kunstilised õppeained ning kogu kasvatus.
- Oskus teisi kuulata on oluline nii enda kui teiste ohutuse tagamiseks. Kuulamisoskust arendab eelkõige koos õppimine, aga ka igasugune kunstiline tegevus.
- Julgus oma arvamust avaldada ning abi küsida on enda ohutuse seisukohalt üliolulised. Enda avamise julgus kujuneb usalduslikus õhkkonnas.
- Adekvaatne enesehinnang toetab inimest suhtlemisel ning keerulises olukorras. See areneb kirjeldava hindamise ja lapse võimeid ning vajadusi arvestavate ülesannete toel.
- Tervislik toit toetab lapse arengut, ei ohusta tema tervist, annab hea enesetunde.
- Harjumus puhata, liikuda ja õues viibida on olulised iga tervise aspekti seisukohalt.
- Harjumus teha mõtestatud tööd omab tähtsust peamiselt vaimse tervise seisukohalt.
- Oskus teha valikuid kaitseb inimest nii füüsiliste kui sotsiaalsete ohtude eest. Seda oskust õpitakse eakohaseid jutte kuulates ja nende üle arutledes.
- Kooli füüsiline keskkond on läbimõeldud ning kujundatud tervisliku, ohutu ja meeldivana.
- Õpetajad toetavad nii eeskujuga, koolikeskkonna kujundamisega kui õppe ja kasvatus korraldamisega usaldusliku õhkkonna teket klassis ja koolis.
- Inimese olemuse tundmaõppimine ja tunnetamine oma hinges aitab teisi väärtustada, nendega suhelda, vältides kiusamist.
- Huvi ümbruse vastu ja tähelepanelikkus aitavad ohtu tajuda.
- Looduse vaatlemine ning materjalide tundma õppimine loovad turvatunde maailmas ja aitavad mõista ohu tekkimise põhjuseid.
- Õuesõppe linnajalutuskäigud õpetavad ohutut liiklemist lii kluses.
- Ohuolukorras käitumist õpib laps kuulnud lugude ja näidendite abil, vestluste ja mängude käigus.
- Loodusainete õppimisel tähtsustatakse tähelepanelikku vaatlemist ja ohutust katsetamisel. Katsete läbi tegemine ja vahetult kogemine soodustab õpitud seaduspärade seostamist igapäeva eluga ning õpitud teadmiste kasutamist uutes olukordades.

### **Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus”**

Teema käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb põhilisi inimväärtusi (ausus, hoolivus, õiglus, kaastunne, abivalmidus, sõbralikkus, headus) ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.



- Väärtuste ja hoiakute õppimisel on esmatähtis õpetajate eesküü. Kasulikuks osutuvad ka muinasjutud ja loomalood, õpetlikud lood erinevatest usunditest, inimseste elulood, ajaloolised jutustused, mis pakuvad õppimiseks kujutluspile.
- Klass loob koos õpetajaga oma kollektiivi käitumisreeglid. Õpilane osaleb ise reeglite loomises, õpib tundma ühiskondliku järelevalve toimimist klassis ning reeglite tähtsust.
- Konfliktide tekkides arutletakse klassis probleeme tekitanud teemadel. Õpetaja võib valida probleemse teemaga seotud jutte õppematerjaliks või kujundada asjakohaseid rollimänge.
- Konfliktide ennetamiseks õpivad lapsed suhtlemisoskusi, õpivad tundma oma tundeid ja väärtusi, inimese olemust.
- Oluline koht väärtuskasvatases on ka hoolival suhtumisel kogu looduse ja elusolendite vastu. Sellele aitab kaasa looduse vaatlemine ja tundma õppimine, elu ja emotsioonide tajumine looduses.
- Empaatiat, hoolivust, ausust, sallivust, lubaduste pidamist hinnatakse inimese juures. Arendatakse jagamise oskust, mis on oluline vastutustundliku ja jätkusuutliku eluviisi kujunemisel.

## 2.3 Õpetuse ja kasvatuse eesmärgid

1. Kasvava lapse kõikide jõudude ja võimete arengu soodustamine: maailmahuvi, loovus, terve moraalsus, kunstiline väljendusoskus, praktilised oskused, iseseisev mõtlemine, sotsiaalsed võimed, tahtejõud.
2. Üksikisiku sidumine looduse, perekonna ja ühiskonnaga: isikliku arengu ja ühiskonna teenimise ühendamine ja tasakaalustamine. Oma võimed ja isikupära väljaarendanud inimene teenib parimal viisil ühiskonda.
3. Õppeprotsessi kaugem eesmärk on võimaldada vaba, tervikliku, isikupärase ja vastutusvõimelise isiksuse kujunemist. Selle protsessi täiuslikuks viljaks on vabast tahtest tegutsev inimene, kes leiab oma ainulaadsed seosed maailmaga ning tegevuse sihi ja oskab eesmärgini jõuda.

## 2.4 Õpetuse ja kasvatusese põhimõtted

### 1. Inimese terviklikkus

Väärtustades inimese terviklikkust ning harmooniat iseenda ja ümbritseva keskkonna vahel pööratakse õppe ja kasvatusese kavandamisel võrdset tähelepanu järgmistele aspektidele:

selge mõtlemine,  
tasakaalustatud tundeelu,  
terve tahe.

Need võimed arenevad omavahelises dünaamilises seoses, toetades ja tasakaalustades vastastikku üksteist. Erinevates vanuseastmetes suhtestub nende võimete kasutamine erinevalt, liikudes kogemus- ja elamusõppelt mõtlemis- ning otsustusvõime arengu suunas. Tunniplaani sisaldab võrdväärsena nii intellektile suunatud kui ka kunstilis – praktilisi aineid. Pedagoogiline kolleegium väärtustab kõiki aineid võrdselt.

### 2. Õpetuse ja kasvatusese ühtsus

Õpetus, selle viis ning kasvatus on tervik. Õpetus ja kasvatus koos kujundavad lapse väärtushinnanguid ja eetikat, austust kõige loodu – nii inimese, looduse kui ka asiade vastu. Õppe- ja kasvatusetööga kõige laiemas mõistes tegeleb kogu täiskasvanud koolipere. Vahetuks eeskujuks õpilasele on klassiõpetaja, kes saadab, kasvatab ja õpetab last üldjuhul 1. – 9. klassini.

### 3. Õpetaja enesekasvatus

Eeskuju on kasvatusese ja õpetusesse samaväärne teadmiste vahendamise oskusega. Kõige paremini innustab last õppima ning käitumisideadele järgima ise sellega tegelev pühendunud õpetaja. Ainealase töö ning klassi ja kooli sotsiaalse keskkonna kujundamise kõrval tegeleb õpetaja regulaarsete tagasivaadete enda tegevusele, õpib tasakaalustama oma tundeid ning temperamendi ühekülgsusi. Õpetaja tunnistab tehtud vigu ning püüdleb ideaalide poole. Kuni murdeeni mõjutab kasvavat last vahetult õpetaja enda mõtte-, tunde- ja tahteelu tasakaalustatus, alates murdeest tugevneb õpetaja kõrgema Mina-teadvuse mõju.

### 4. Õppematerjal lapse arengu toetajana

Õppematerjali sisu ja selle vahendamise meetodika vastavad lapse hingelis-vaimsele arengule. Nii nagu füüsiline toit on füüsilise keha ülesehitusmaterjal, on õppeainete eakohane sisu toiduks arenevale hingelis – vaimsele inimesele. Waldorfkoolide õpetajad õpivad tundma ning arvestama lapse arengupsühholoogiat ning sellele vastavat õppemetoodikat ja didaktikat.

### 5. Lähtumine konkreetsest lapsest, klassist, konkreetsest olukorrast

Õppekava kehtestab üldised nõuded kõigile õpilastele ning annab õpetajale põhilised ainealased pidepunktid. Neid tundes kohtub õpetaja iga päev uute eluliste olukordade, uute väljakutsetega. Igal õpetajal on kohustus olla pedagoogilise protsessi kaaslooja, lähtudes konkreetsest situatsioonist, konkreetsest klassist, konkreetsetest õpilastest. Waldorfpedagoogika ülesandeks on iga õpilast aidata ning talle väljakutseid esitada vastavalt tema võimetele ja vajadustele.

### 6. Kõikide õpilaste kaasamine

Õpilaste erinev võimekus intellektile suunatud ning kunstilis-praktilistes ainetes on loomulik. Isiksuse eripära ei deklareerita numbrilise hindamisega. Kõikide õpilaste kaasamist põhikoolieas võimaldavad mõtlemist, tundeid ja tahtetegevust ühendav

õppeprotsess, jõukohased diferentseeritud ülesanded, klassi tervikkoosseisu osalemine kunstiliste etteastete harjutamisel ja esitamisel (koolipeod, kooli tähtpäevad, klassi näidendid).

### **7. Sotsiaalsus**

Inimene on ühelt poolt sotsiaalsetes protsessides osaleja ja teiselt poolt nende kaaskujundaja.

Kool on ühiskonna mudel. Individuaalsete võimete ja oskuste arendamise kõrval annab kool põhioskused ühiskonnas koos toimimiseks. Kooli- ja klassikollektiivis arendatakse sotsiaalsust, oskust igapäevast panusest lähtudes koos toimida ning tegutseda ühise eesmärgi nimel. Igas õppeaines leidub võimalusi sotsiaalse koostöö meetodeid kasutades õpetada. Tavapärase numbrilise hindamise puudumine, klasside ühisesinemised kuupidudel, klassi ühistööd, matkad ja näidendid ning kasutatav metoodika soodustavad erinevate võimete pinnalt tekkivat koostööd. Täiskasvanud koolipere on lastele sotsiaalse koostöö eeskujuks.

### **8. Meelte areng**

Waldorfkoolid pööravad tähelepanu laste meelte arendamisele. Maailma terviklik tajumine on võimalik läbi meelte koostoime. Koolikeskkond peab mõjuma kõikidele meeltele harmoneerivalt. Meelemuljeid on pigem vähem, aga kvaliteetsemad. Esiplaanil on kõik loomulik – looduslikud materjalid, maitsed, inimhääle loomulik kõla, naturaalsed muusikahelid, harmoonilised värvid jne. Ideaalis sisaldaksid ka kõik koolitunnid meelte koostoime elemente. See lisab õppimisele tõelähedust. Meelte terve areng on tähtsamaid eeldusi inimese terviklikuks arenguks.

### **9. Temperamentitüüpide arvestamine**

Waldorfpedagoogika arvestab erinevate temperamentitüüpide, nende eelduste ja vajadustega. Sellekohase ettevalmistuse annavad õpetajale erinevad waldorfpedagoogilised koolitused, koostöö kooli arstiga. Õpetaja teeb teadlikult tööd oma temperamentitüübi tasakaalustamisega ning pöörab tunni ülesehituses tähelepanu erineva temperamentiga laste erinevale kohtlemisele.

### **10. Harmooniline tunniplaan**

Waldorfkool töötab tunniplaani, mis on rütmiline, harmooniline ja tervislik. Perioodõppega alustatakse esimesest klassist, see võimaldab põhjalikumalt ainesse süvenemist nii õpilastele kui ka õpetajatele. Regulaarset harjutamist nõudvad ning kunstilis-praktilised ained esinevad iganädalaste ainetundidena. Tunniplaanis paigutatakse teoreetilised, uue materjali omandamist nõudvad õppeained päeva algusesse, kordavale harjutamisele ning tegevusele suunatud ained koolipäeva teise poole. Kõikides vanuseastmetes on terviklikus proportsioonis nii intellektile suunatud kui kunstilis-praktilisi aineid. Rakendatakse ainetevahelist integratsiooni ja projektõpet.

### **11. Õpihuvi säilitamine**

Waldorfkool usaldab inimese loomulikku arengut ja õpihuvi ning teeb tööd selle säilitamise nimel. Õpihuvi säilitab vastav keskkond: kooli füüsiline keskkond, õpetuse sobiv sisu, eakohane metoodika, õpetajate entusiasm, pühendumus ja enesekasvatus, koostöö lapsevanematega, hinneteta õppimine, tunnustamine, tunnistused.

### **12. Koostöö**

Waldorfkool eeldab kodu ja kooli tihedat koostööd. Õpetuse ja kasvatus terviklikkuse ning kvaliteedi tagavad õpetajatevaheline pedagoogiline koostöö ning kooli ja kodu üksteisemõistmine ja koostöö. Koostöö toimub vastavalt vajadusele, selle regulaarseteks vormideks on iganädalane pedagoogilise kolleegiumi koosolek ja iga klassi lastevanemate koosolekud.

## 2.5 Õpetuse ja kasvatus teostus

### **Mõtlemine – tunne – tahe**

Mõtlemine, tunne ja tahe on hinge kvaliteedid. Nende omavaheline tasakaalustamine on oluline pedagoogika valdkond, mis on seotud õppetööga erinevas vanuses lastega. Mõtlemist, tunnet ja tahtet arendavate meetodite mitmekülgne kasutamine arendab võrdväärselt üldpädevusi (pt 6.).

Kaasaegne tunnetusteooria kinnitab, et mõtlemise areng rajaneb eelnevatele elamuslikele ja tegevuslikele kogemustele. Kui mõtlemine ja tunded toimivad viljakalt koos, lisandub mõtlemisse südamesoojus, tekib vaimustus ja tunnetamisrõõm. Kui tahe rakendub tegusalt moel, on inimene võimeline looma midagi väärtuslikku. Harmoonilises koostöös annavad mõtlemine, tunded ja tahe inimesele võimaluse maailma sündmustes positiivselt osaleda.

### **Tahtekasvatus**

Tegutsemine ning tegutsemise läbi õppimine on väikelapse- ja nooremas koolieas kõige loomulikum tahte avaldumise viis. Algklasside õpilasele pakub õppimine rahuldust siis, kui ta seeläbi midagi teha oskab. Tahtekasvatuslik ehk tegevuslik aspekt domineerib 1.-3. klassi õppetöös.

Pedagoogiline ülesanne on viia lapse tahe, mis algselt on seotud tegutsemisega, järkjärgult seosesse mõtlemisprotsessidega. Tahtejõu rakendamine erinevates tegevustes tugevdab inimese mina-kogemust, ehitab üles identiteedi ja kujundab elutervet eneseusaldust. Selline mitmekülgne tegevust kaasav õpetus algklassides kujundab abstraktsel mõtlemisele vajaliku kogemusliku aluse. Tegutsevalt õppides jääb õpihuvi püsima.

Tahe areneb käsitöö- ja kunstiainetes harjutavas õppimises, liikumistundides ja praktilisi töid sisaldavates õppeainetes, ühisprojektides ja matkadel, samuti kõikides õppetegevustes, mis nõuavad järjepidevat harjutamist ja mälu rakendamist. Noor inimene õpib tahtet rakendama mitte otseseid tegutsemisimpulsse või tundemeeleolusid järgides, vaid mõtlemisele toetudes.

### **Tundekasvatus**

Arenenud tundeelu on üks inimeseks olemise, emotsionaalse intelligentsuse ning sotsiaalsuse aluseid. Väärtushinnangute lähtekohana on ta tuleviku ühiskondlike tingimuste kujundaja. Koolikasvatus peab eriliselt hoolitsema lapse tundeelu arengu eest, kuna selle arengu peamine aeg langeb põhikooliikka. Kunstiainetes osakaal tunniplaanis jääb samaks kogu põhikooli jooksul, neis domineerib praktilis-tunnetuslik, mitte teoreetiline aspekt.

Kõik kunstiharjutused – värvide, vormide, helide ja kunstipärase sõna maailma sisseelamine - koolitavad ja arendavad tundeelu. Kunstilise õpetuse osakaal kõikides klassides on suhteliselt suur, seda nii iseseisvate kunstiliste ainete kui õppemeetodina. Uuemad pedagoogilised uurimused näitavad, et maalimine, musitseerimine, liikumiskunstid ja muud õpilast tervikuna kaasavad kunstilised tegevused aitavad märkimisväärselt kaasa nii tunnetuslike kui ka sotsiaalsete võimete arenemisele.

Kunstilise kasvatus eesmärk ei ole subjektiivsete tunnete väljaelamine, vaid erinevate tajuvõimete ning praktiliste oskuste koolitamine objektiivse täiuslikkuseni. Objektiivsus tundeelus on sotsiaalse käitumise alus. Võime teise inimese olukorda temast lähtuvalt ja subjektiivsetest huvidest sõltumata sisse elada on eetilise käitumise lähtekohaks. See omakorda on eelduseks rahvastevahelisele sallivusele ja rahukasvatusele.

Tundekasvatuse valdkonda kuulub lisaks kunstiainetele ka pildiline õpetusmeetod, mis on keskne õpetamise meetod jutustavates ainetes kooliküpsuse ja murdeea vahelisel ajal. Praktikas tähendab pildiline õpetus elavaid, õpitavat iseloomustavaid ja kirieldavaid jutustusi ning võrdpiltide kaudu õpetamist. Õpetaja töö on siin kunstniku töö sarnane: tal tuleb otsida õpetussisu olemust tabavaid sõnalisi pilte. Selline õppemeetod käivitab lapse fantaasia, ta muutub õppeprotsessi kaasloojaks. Kui lapses toimib fantaasia, liitub sellega alati tundekogemus. Nii puudutab pildiline õpetus eriliselt tundeelu ja kinnistab õpitava inimese pikaajasse mälu.

Selleks, et toetada lapse tundeelu väljakujunemist, õpib õpetaja tundma arengupsühholoogia seaduspärasusi ning tegeleb teadlikult ka enda tundeelu tasakaalustamisega. Õnnestunud tundekasvatuse tagasisideks on õpilase innukus ja õppimissoov. Tunnete mitmekülgne kaasamine õppeprotsessi kindlustab õpihuvi säilimise.

### **Mõtlemise koolitus**

Inimesele loomumomase huvi ja teadmishimu säilitamiseks on vaja teoreetilisi teadmisi pakkuda viisil, mis vastab lapse erinevatele arenguetappidele. Waldorfpedagoogikas rajaneb mõtlemise areng eelnevatele tegevuslikele ja elamuslikele kogemustele. Kogu põhikooliea jooksul arendatakse mõtlemisoskust sellest lähtuvalt. Eesmärgiks on, et õpilased kooli lõpetades oskaksid rakendada kogu mõtlemise skaalat alates fantaasiarikkast kujundlikust mõtlemisest kuni puhtloogiliste järeldusteni.

Intellektuaalseid teadmisi vahendatakse esimesest klassist murdeea alguseni pildilise õpetusmeetodi, kunstilise ja tegevusliku printsiibi kaasabil. Pildilise õpetusmeetodiga vahendatakse nii erialaseid termineid, mõisteid kui kausaalseid seoseid. Eesmärgiks on esitada mõisteid elavana ja mitmekülgsetes seostes. Nende tähenduse mõistmine toimub algselt konteksti ning õpetajapoolse intonatsiooni ning rõhuasetuste abil, järk-järgult lisandub mõisteline teadvustamisprotsess.

5.- 6. klassis lisanduvad ained, mis vastavad abstraktse ja kausaalse mõtlemise valmidusele: geograafia, ajalugu, füüsika. Murdeeas ärkab loomulik üldine huvi intellektuaalsete teadmiste vastu. Pildilise õppemeetodi (jutustavad ained) ja fenomenoloogiliste vaatlustega (loodusõpetus, füüsika) kaasnevad järgneva etapina mõisteline ja kausaalne analüüs. Areneb loodusteaduslik mõtteviis.

Kognitiivne õpetus kolmandas kooliastmes tuleb kujundada meetoodiliselt mitmekesiselt ja ligitõmbavalt. Seotus elamusliku ja tegevusliku printsiibiga on endiselt oluline. Õpetaja innustab õpilasi ise mõtlema ning arusaamise põhjal mõisteid moodustama. Õpetus peab olema mõtlemapanev, intrigeerivate küsimuste tekitaja ja arutelude sütitaja. Õppekava sisaldab hariduse kõige üldisemaid aluseid. Põhjalikuma ja üksikasjalikuma teadusliku käsitluse ja abstraktset mõtlemist arendava ainestiku raskuspunkt langeb vanematesse klassidesse.

## 2.6 Põhikoolis taotletavad pädevused

Pädevus tähendab suutlikkust teatud valdkonnas tulemuslikult toimida. Pädevuse mõiste hõlmab teoreetiliste teadmiste kõrval ka nende rakenduslikku aspekti, väärtustades seega teadmiste elulisust. Pädevus põhineb nii teadmistel, oskustel kui väärtustel.

Waldorfkooli õppeprotsess kaasab järgnevate põhipädevuste astmelise loomise põhikooli jooksul:

**Õpipädevus** – tähendab eelkõige õppimist armastusest ja huvist maailma vastu. Võime märgata ja sõnastada probleeme. Suutlikkus kasutada erinevaid tõhusaid õpistrateegiaid, kohandades neid vastavalt individuaalsele õpistiilile. Oskus end õppimisele häälestada, huvi ja avatuse seisundi olemasolu, suutlikkus õpikeskkonda organiseerida, õppimist planeerida, objektiivne hinnang olemasolevatele teadmistele, uue teabe otsimine ja selle suhtestamine olemasolevaga. Olemasoleva teadmise pinnalt uue teadmise loomine, teadmiste üle kandmine sobivatesse kontekstidesse. Oskus analüüsida ja hinnata oma tegevust ja võimeid, soov suuta enam, enesekindel valmisolek õppida uut. Pidev sisuline tagasiside ja eneseanalüüs aitavad suurendada õppija rolli oma õpitegevuse juhtijana. Õpipädevus samastub inimese vaimse aktiivsusega. Seda toetavad eakohane metoodika ja õppeainete mitmekülgne käsitus põhikoolieas.

**Ettevõtlikkuspädevus** – tähendab eelkõige võimet mõttega haaratud ideid praktiliselt teostada, õpitavat ja tegelikku elu seostada. Suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada, väärtustada ja leida loovaid lahendusi, oskus tegevusi kavandada, seada tegevuseesmärke ja valida sobivaid vahendeid, vajadusel kaasata nõu ja jõuga sobivaid inimesi, võtta ja kanda vastutust. Oma võimete ja tegevuse tulemuste hindamine ja väärtustamine, arukate riskide võtmine. Tegevuspädevust toetavad õpetuse metoodika (tegevuslik printsiip), projektõppeülesannete ning ühiste etteastete planeerimine ja teostus, klassi ja kooli ühisprojektid.

**Kultuuri- ja väärtuspädevus** – tähendab nii tegude, tunnete kui mõttetasandil seoste omamist kaasinimeste ja maailmaga. Eetiliste ja esteetiliste väärtushinnangute kujunemine. Töörõõm ja vastutus viia alustatud töö lõpule. Positiivne hoiak kõige elava ja ümbritseva suhtes. Erinevate ideede, arvamuste, oskuste, kommete väärtustamine. Abivalmis, arvestav ja sõbralik suhtumine kaaslastesse. Vastutustundliku ja tervisliku eluviisi väärtustamine. Väärtuspädevus samastub inimese eetikaga. Väärtuspädevuse kujunemist mõjutavad kõige otsesemalt kogu kooli keskkond ja täiskasvanud koolipere väärtushinnangud. Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetab rahvuskultuuri ja kirjandusliku pärandi õpetlikkuse tähtsustamine nii kunsti- ja muusikaõppes kui põhitundide rütmilises ja jutustavas osas, aga ka teiste rahvaste kultuuride tutvustamine võõrkeeleõppes, ajaloo, geograafias, samuti kultuurisündmuste korraldamine ning külastamine.

**Enesemääratluspädevus** – tähendab inimese kõikide olemusosade harmoonilise väljakujunemise kaudu tekkivat eneseteadvust (Mina-teadvust). Suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma huve, tundeid ja võimeid, jälgida, kontrollida ja mõtestada oma tegevusi, käitumisi ja suhtlemist, kujundada end isiksusena. Oskus väärtustada nii oma hingelist ja vaimset isiksust kui füüsilist keha ning väliendada end loomingus. Enesemääratluspädevuse teenistuses on kogu õppeprotsess ning õpetajate ja kasvatajate eeskuju.

**Sotsiaalne ja kodanikupädevus** – tähendab oskust kollektiivis harmooniliselt toime tulla. Käitumisreeglite ja tavade omandamine, kultuurilise ühtsuse teke. Koostööoskuste

kujunemine, abivalmis, arvestav ja salliv suhtumine kaaslastesse, vastutustunde ja enesekehtestamisoskuse arenemine. Sotsiaalse pädevuse kujunemist toetab kogu õppeprotsess laia valiku ühistegevustega ja ka õpetajate eeskujuga. Abiks on ka õpetaja jutustustes, vanemates klassides käsitletavates inimeste elulugudes üles kerkivate eetiliste probleemide või vaatenurkade erinevuse üle arutlemine, aga ka kunstitundide töödevaatlused ja arutelud, ka arutelud kooli kodukorra või klassi reeglite üle.

**Suhtluspädevus** – tähendab suutlikkust olukordi mõista ning ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada. Oskus mõista teksti, arvestada suhtluspartneriga, valida sobiv käitumisviis, esitada ja põhjendada oma seisukohti, mõista ja kirjutada eri liiki tekste. Kujuneb väljendusoskus, võime mõista mitteverbaalset keelt, võime üle kanda erinevatel viisidel väljendatud sõnumite tähendust. Suhtluspädevuse arengut toetab arutelude ja oma töö tutvustamise tähtsustamine õppetöös, muusikalise, tantsulise ja kunstilise tegevuse suur osakaal õppetegevuses ning selle tihe lõimumine kõnekeskse tegevusega.

**Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus** – tähendab loogilise arutlemise, põhjendamise ja tõestamise ning erinevate graafiliste esitusviiside mõistmise ja kasutamise oskust. Oskus ja huvi sõnastada probleeme, otsida seoseid, arutleda lahendusteede üle, võrrelda, põhjendada valikuid, analüüsida tulemusi. Huvi matemaatika vastu, matemaatika sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku tähenduse mõistmine, matemaatikale omase keele ja märgikeele tundmine. Matemaatikapädevuse kujundamist toetab matemaatika õppimine tihedalt seotuna igapäevase eluga, muusikaga, liikumisega, meisterdamisega. Loodusteaduste alane pädevus tähendab arenenud vaatlemisoskust, nähtuste põhjuslike seoste nägemise oskust, arutlevalt ja teadlikult eksperimenteerimise oskust. Tehnoloogiaalane pädevus ehk adekvaatsete abivahendite eesmärgipärase kasutamise oskus tekib läbi kogemusliku õppimise, kasutades minimaalseid vajalikke vahendeid, uute küsimuste tekkimisel lisavahendite vajadust hinnates. Vaatlemise, võrdlemise, arutlemise ja põhjendamise oskuste arendamisel on oluline roll õuesõppel ja õppekäikudel, loodusainete fenomenoloogilisel, kogemuslikul õppimisel.

**Digipädevus** – suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes; leida ja säilitada digivahendite abil infot ja hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust; osaleda digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel; kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades; olla teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; järgida digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus. Tegelik arvutioskuse kujundamine algab III kooliastmes, sellele eelneb aga õppimine, kuidas ümber käia pildimaailmaga, kirjutamisoskuste arendamine, funktsionaalne lugemine ja mitmed muud tegevused, et lapsel oleks väiksem oht end digimaailmas ära unustada.



## 3 Õppekeskkond

### 3.1 Õppevara ja õpikeskkond

I kooliastmes õpikuid ei kasutata. II ja III kooliastmes kasutatakse õppetöös kirjandust õpetaja valikul, lisaks iseseisvas töös. Õpilased kasutavad tundides suureformaadilisi vihikuid, millesse tehakse kõik ülesanded. Õppeaasta jooksul kujuneb sellest ainevihikust õpilase isiklik õpik. Igas ainetunnis kasutatava vihiku formaadi osas teeb otsuse õpetaja, arvestades ülesannete iseloomu, lauapinna suurust ning õpilaste vajadust vihiku koju kaasa võtmiseks.

Tundides kasutatakse nii joonistamiseks kui alguses ka kirjutamiseks vahakriite. 3. klassis alustatakse kirjutamist sulepeaga. Maalimisel kasutatakse akvarellvärve ja vahakriite. 2.-3. klassis võetakse kriitide kõrval kasutusele ka värvipliatsid.

Nii vihikud ja maalimispaberid kui ka kriidid, sulepead ja akvarellvärvid soetab kool ning annab vajadusel õpilastele. Selline korraldus on tingitud sellest, et koolil on lihtsam ja soodsam hankida ühesuguseid kvaliteetseid töövahendeid kogu kooli õpilastele.

Muusikaõpetuse korraldamiseks on koolis olemas põhikooli riiklikus õppekavas ette nähtud tehnilised vahendid. Kool hoolitseb ka selle eest, et kõigil õpilastel oleks muusikatundides võimalik musitseerida laial valikul pillidel, sealhulgas plokkflöödil ning väikekandel, mida laps võtab vajadusel harjutamiseks ka koju kaasa. Muusikaõpetust viiakse läbi ruumis, kus on piisavalt ruumi liikumisharjutusteks või rühmatöö korraldamiseks.

Õpilane saab koolist loodusainete ja käsitöötundides kasutatavad töövahendid ja materjalid. Olenevalt ülesannetest tuleb õpilasel aegajalt ka endal õpetaja juhiste järgi töövahendeid valida, loodusest koguda ja kaasa võtta. Praktilisi töid viiakse läbi vastavalt vajadustele ja võimalustele õues või klassis, kus on valamud sooja ja külma veega ning kergesti puhastatava pinnaga lauad.

Klassis on kriiditahvel (joonestamisvõimalusega), valik värvilisi kriite. Materjalide ja looduslike objektide näidismaterjalid kogutakse klassi õppekäikudel ja õuesõppetundidel kooliaias või vajadusel valmistab need ette õpetaja. Väärtustatakse isetehtud asju. Ka geomeetriliste vormide näidised koguvad lapsed ise klassis kasutamiseks.

Keeleõpet toetavad materjalid ja abivahendid koostab ja valmistab ette õpetaja. Eakohaseid teatmeteoseid saab koolis kasutada, laia valiku ilukirjanduse juurde juhatamiseks tutvustatakse lastele linna raamatukogu. Suhtlemise hõlbustamiseks tunnis on klassis mööbli ümber paigutamise võimalus.

Kehalise kasvatus tunnid toimuvad suures osas välitingimustes. Tähtsustatud on värskes õhus liikumine. Siseoludes toimuvad tunnid ruumis, mis on piisavalt avar turvaliseks liikumiseks. Lastel on võimalus kasutada õppekavas ette nähtud spordivahendeid. Õpilastel on võimalus kasutada suusaradu, uisuväljakut, sisekergejõustikuhalli ja ujulat; on pesemise ja riiete vahetamise võimalus. Vajadusel kasutame kokkulepete alusel eriotstarbelisi linna või eraruume (võimlemissaal, pallimängusaal, puitpõrandaga tantsusaal, staadion vms).

## 3.2 Õuesõpe

Looduslik keskkond rakendab tööle kõik meeled, olemata sealjuures ühelegi meeltest kurnav. Looduskeskkond oma loomulikkuses ei paku tavaolukordades liiga tugevaid või liiga kiiresti vahelduvaid meeltemulieid. Kuna kõik meeled saavad optimaalselt rakendust, kujuneb olukord, kus aju on kõige vastuvõtlikum ning õppimine kõige tõhusam.

Õuesõpe on õues korraldatud õppetund, mille puhul õuekeskkond on õpetuse ja kasvatuse korraldusele lisaväärtuseks. Õuekeskkonnas võib olenevalt olukorrast väärtustada nii värsket õhku, vaba liikumisruumi, külluslikku elusat ja elutut vaatlusmaterjali, kui ka laia valikut fantaasiat vabastavaid looduslike materjale – nii matemaatika, loodusainete, kui ka kunstiõpetuse ja käsitöö õppimiseks. Õpetaja viibib kogu õue-õppetunni vältel klassi juures. Kooli territooriumilt lahkudes vastutab õpetaja õpilaste järelevalve eest. Õuesõpe toimub kooliaias või jalutuskäigu kaugusesse jäävates Rakvere erinevates paikades.

Õuesõpe on kohaldatav kõikidele ainetundidele ja ka tunniplaanivälisele õppele.

## 3.3 Külustusõpe

Õppekäik toimub alati õpetaja juhendamisel. Vajadusel kutsub õpetaja kaasa teisi õpetajaid või lapsevanemaid. Õpetaja vastutab piisava laste juhendamise ning järelevalve korraldamise eest.

Õppekäigud ja külustused kooskõlastatakse kolleegiumiga, et tagada toimiv sisuline koostöö erinevate ainete õpetuse vahel ning sujuv koolielu.

Õppekäigud võimaldavad väga mitmekesist kogemusõpet valdkondades, mille praktiseerimine koolimajas on keeruline või võimatu. Õppekäikudel on oluline osa 3.-4. klassi koduloos, ühiskonnaõpetuses, inimeseõpetuses, kunstiõpetuses, loodusainetes.

### **3.4 Projektõpe**

Projektõpe on õppeainesisene või õppeainetevaheline õppetöö vorm, mille puhul tavapärasest tunnirütmist ning tegevuskavast on loobutud. Õpilane või õpilaste rühm juhib ise oma tegevust seatud ülesande lahendamise poole liikudes. Õpetaja toetab ja vajadusel juhendab, kuid ei kavanda otsest tegevusplaani.

Projektõpe on iseseisvust, töö kavandamist, ülesannete jagamist, vastutuse jaotamist ning kandmist, läbirääkimisoskusi ning aja planeerimise oskusi arendav protsess. Tegemist on keeruka ülesandega nii sotsiaalsete kui vaimsete oskuste vallas, mis võimaldab õpilasel areneda just tema isiku eripäradest lähtuvalt. Projektõpe võimaldab ka lõputuid kombinatsioone erinevate õppeainete lõimimiseks ning väga erinevate üldpädevuse kujundamiseks.

Lähtudes õpilaste huvidest ja kooli väärtustest osaletakse ka koolidevahelistes projektides.

Projektõppe korraldamise tingimuste kohta teeb otsuse kolleegium.

### **3.5 Koduülesanded**

Koduülesanded peavad olema õpilasele jõukohased ning ei tohi nõuda lapselt ebamõistlikult suurt osa tema puhkeajast.

Koduülesannete eesmärk on innustada last koolis õpitut meenutama või järgmiseks tunniks valmistuma.

Koduülesannete andmise korra kohta teeb otsuse kolleegium.

## 4 Õppetöö korraldus

### 4.1 Rütm koolielus

Kõik maailma eluavaldused toimuvad rütmiliselt. Inimese kõige tajutavam rütm on südametegevus. Inimese igapäevaelus on päevarütm see, mis aitab tal toimida efektiivselt ja tulemuslikult.

#### Põhitund ja selle rütm

Põhitund on perioodõppe aine tund, mis reeglina alustab koolipäeva ning kestab kaks akadeemilist tundi. Järgnev rütmiline jaotus on toetavaks skeemiks, millele õpetaja konkreetsest klassist, laste vanusest, tunni ainekust ja teemast lähtuvalt loominguiliselt läheneb.

- Tunni alustamine ehk rütmiline osa (rütmilised harjutused, liikumist kaasavad muusika ja kõneharjutused) – aktiveerib, harmoneerib ja koondab õpilasi.
- Kordamine. Eelnenud õppeprotsessi jätkamine, teadvustav osa (õpilased meenutavad ja jutustavad eelmisel korral käsitletud ainekust mälu piltide või kodutööde põhjal, käsitletu kokkuvõtte vormistatakse ainevihikusse) - aktiveerib kujutlusvõimet, tegeleb mälu ja mõtlemisvõime arendamise ning teadvustamisega.
- Uue ainekust tutvustamine (jutustavates ainetes õpetaja jutustab pildilisest õpetusmeetodist lähtuvalt, loodusõpetuses fenomenoloogilised vaatlused, matemaatikas küsimuse püstitamine) - aktiveerib tunde- ja tahteelu.
- Õpetatu süvendamine, praktiline osa (käsitletu töötatakse tegevuslikust printsiibist lähtuvalt läbi liikudes, joonistades, uusi oskusi harjutades jne) - rakendab mõtte ja tunde tegevusse, kujundab nendega seostuvalt tahet.
- Tunni lõpetamine, rahunemine (õpilased viiakse harmooniliselt rahunemiseni, nt sobiva kõne või muusikaharjutuste kaudu või mõnel muul harjumuspärasel viisil. Ka jutustav osa, eriti esimesel kooliastmel, on selleks kohane.) - viib õppetunni ajal käivitunud protsessid rahu olukorda ja tekitab uut õppimisvalmidust.

Ülaltoodud õppetunni ülesehitus arvestab inimese keskendumisvõime iseloomuliku rütmi ja puudutab järk-järgult õpilast tervikuna. Intellektuaalset pingutust, tähelepanelikkust ja täpsust eeldav osa on tunni alguses. Järgmine, tundeelu puudutav osa pakub lastele tundeelamuse kaasamist läbi isikliku kujutlusvõime rakendamise. Praktiline ja seeläbi virgutav etapp on tunni lõpposas. Selline õppetund ei koorma õpilast ühekülgselt üle. Vahetund ei muutu kogunenud pingete väljaelamise kohaks.

Lähtuvalt õpilaste vanusest omavad tunni osad erinevat kaalu. Kui algastmel on tunni algus- ja lõpuosal suurem osakaal ning ainekust tulenev tööosa on laste jõudluse tõttu väiksem, siis järgnevatel kooliastmetel kasvab tööosa proportsionaalselt rütmilise sissejuhatusse ning tunni lõpuosa (kokkuvõtte või jutustav osa) vähenemisega. Sarnaselt põhitunnile saab rütmistada ka teisi tunde.

#### Õöpäeva rütm

Õppimisprotsess tervikuna on organiseeritud nii, et see mõjub õpilase teadlike kujutluspiltide tasandist sügavamale ja võtab arvesse ka une ajal toimuva küpsemise.

Metoodiliselt jaguneb õppeprotsess kolme faasi:

- kogemine, vaatlus, eksperimenteerimine (tahte rakendamine);
- meenutamine, kirjeldamine, iseloomustamine, ülestähendamine (tahtega seotud tunne);
- läbitöötamine, analüüsimine, abstraherimine, teooriate loomine (tahtega seotud mõte).

Pärast kogemist ja kirjeldamist tuleb paus, mis võimaldab omandatust distantseeruda. Alles une ajal toimuva alateadvuses töötlemise järel viiakse õppeprotsess lõpule: eelmisel päeval tunde ja tegutsemise tasandil omandatud materjal tõstetakse mälu-pildina teadvusesse. Järgmisel päeval käsitletakse sama materjali kinnistavalt, analüüsivalt. Seega arvestab waldorfpedagoogika une ja ärkveloleku polaarsust, kuna areng ei eelda mitte ainult kognitiivseid, vaid ka hingelisi võimeid, pinget õppimise ja unustamise, teadliku ja alateadliku, une ja ärkvelolemise vahel. Nii osaleb õppimisel inimene kui tervik.

Tunniplaani üles ehitades tuleb õppetunde järjestades arvestada ööpäevase rütmi seostust loomulike teadvusseisundite vahetumisega. Ärkvel teadvust nõudvad ained, nagu põhiained ja võõrkeeled püütakse paigutada hommikul esimesteks tundideks. Nendele järgnevad loodusained, religioon ja kunstiained. Käsitööained ja sporditunnid paigutatakse koolipäeva viimasteks tundideks.

### **Nädala rütm**

Õpetajate kolleegium tegutseb nädalarütmis. Igal nädalal toimival pedagoogilise kolleegiumi koosolekul tehakse tagasivaade olnule, analüüsitakse kogemusi, tegeletakse pedagoogiliste küsimustega sisuliselt ning planeeritakse tööd lühemas ja pikemaajalises perspektiivis.

### **Kuu rütm**

Kuu rütmiga langeb suuremal või vähemal määral kokku peamine periood. Perioodõpe alates esimesest klassist võimaldab ühelt poolt süvenemist ning teiselt poolt teadlikku ümberkäimist mälu-protsessidega. Perioodõppe aine mitte ei unustata peale õppeperioodi lõppu, vaid talletatakse igakülgset läbitöötatuna pikaajalises mälus.

Kuu rütmi saadavad koolipeod, kus klasside tervikkoosseisud esitavad kunstilises vormis seda, mis klassis kuu või kahe jooksul õpitud. Kuupidu on ka oluline sotsiaalse koostöö vorm. Etteastete kavandamine ja ühine peo planeerimine arendavad õpilaste oskusi rühmana töötada ning aega planeerida, toetavad ettevõtlikkust ning lisavad esinemisjulgest.

### **Kooliaasta rütm**

Koolielu korraldus võtab arvesse aastaegade vaheldumise ja kasutab ära vastavad sisemise ja välise töö võimalused.

Erinevate aastaegade pidusid tähistatakse ühiselt ja/või klassi kaupa. Siseelu aktiivsus on sügisel juba olemas ja süveneb talve lähenedes. Kevadel sisemine aktiivsus väheneb ja toimingud suunduvad väljapoole. Seetõttu toonitab septembris tähistatav Miikaelpäeva pidu isikliku sisemise aktiivsuse olulisust. Mardipäev oma lühiretkede ja esinemistega valmistab ette sügise aktiivsuse süvenemist jõulude lähenedes. Advendipidu, advendiküünla süütamine ja sellele järgnev advendiaeg jõulupeo ning eriliste jõuluettevalmistustega süvendab inimlik-sotsiaalset rõhuasetust. Kolmekuningapäeva tähistamine lõpetab jõuluaja ning suunab jõulude poolt uuendatud meeled argistesse tööskeldustesse. Kevad-talvel omandavad pidustused väljapoole suunatud iseloomu. Koolis korraldatakse vastlapidu. Ülestõusmispühadeks valmistatakse klassiti, nooremates klassides looduse ärkamise rõõmule keskendudes, vanemates klassides pühade kristlikku

sisu puudutades. Kooliaasta lõpetatakse kevadpeoga.

Kooliaastas on kindel koht kooli, paikkonna ja riiklike pühade ning tähtpäevade tähistamisel. Pidulikult sisustatakse Eesti Vabariigi aastapäev, kooli sünnipäev. Osaletakse Rakvere Linnapäevadel, adventiaja laadal avatakse ukсед linnarahvale.

Aineperioodide järjekorda planeerides püütakse paigutada vaheldumisi loodusteaduslikud, matemaatilised ja humanitaaraineid ning panna need kokku kõlama aastaegade vaheldumisega.

## 4.2 Põhiained

Põhiaineid õpitakse perioodõppe vormis. Põhitund on koolipäeva alguses, reeglina esimene tund. Põhitund on kahe akadeemilise tunni pikkune. Põhitunni ülesehitus on kirjeldatud eesti keele ainekavas.

Põhiainetena õpitakse I kooliastmes:

- emakeelt,
- matemaatikat,
- vormijoonistust ,
- õpetaja valikul ka kodulugu, loodusõpetust, religiooniõpetust.

Eelistatult läbitakse emakeele, matemaatika ja vormijoonistuse perioodide käigus põhitundides ka loodusõpetuse, koduloo, religiooniõpetuse, inimeseõpetuse teemad.

II kooliastmes õpitakse põhiainetena:

- eesti keelt ja kirjandust,
- matemaatikat,
- ajalugu,
- inimese-, looma-, taime- ja kivimiõpetust,
- geograafiat ja
- füüsikat.

III kooliastmes on põhiaineteks:

eesti keel ja kirjandus;  
matemaatika,  
ajalugu ja ühiskonnaõpetus,  
bioloogia ja inimeseõpetus,  
geograafia, füüsika ja keemia.

Õppeperioodi soovituslikuks pikkuseks on 3-5 nädalat. Esimese aasta esimeseks perioodi põhiaineks on vormijoonistus. Iga põhiaine perioode võiks I kooliastmes õppeaasta jooksul olla 2-3. II ja III kooliastmes on põhiainete rohkuse tõttu õppeperioodi pikkuseks enamasti 3-4 nädalat. Perioodide pikkuse ja omavahelise järgnevuse otsustab klassiõpetaja koos aineõpetajatega aasta õppetööd planeerides ja töökava koostades. Parima aja planeerimise ja õppeainete sobiliku lõimimise eesmärgil võib erinevaid õppeperioode vabalt lõimida. Samuti on võimalik ka osasid põhiaineid vajadusel õppida hoopis nädalatundides.

## 4.3 Muud õppeained

Regulaarselt õpitakse aineid, mille puhul on oluline järjepidev harjutamine (võõrkeeled), ja tegevusõppeained (muusika-, kunsti-, käsitööõpetus, liikumine). II kooliastmes lisanduvad osades põhiainetes regulaarsed ainetunnid.

Õpitavate võõrkeelte osas tehakse valik, arvestades klassi lapsevanemate eelistusi, samuti arvestades kooli võimalusi leida keeleõpetajaid. Sealjuures on eelistatud erinevatesse keelerühmadesse kuuluvate keelte õppimine. A- ja B-võõrkeelt tundide mahu osas võimalusel ei eristata.

## 4.4 Valikulised tunniplaanivälised tegevused

I kooliastmes on koolipäevad kuni 5 akadeemilise tunni pikkused, II-III kooliastmes kuni 7 tunni pikkused. Tunniplaani kujundamisel teeb valikud kolleegium. Peale koolipäeva lõppu on õpilasel kokkuleppe alusel võimalus teha individuaalset tööd klassiõpetaja või aineõpetajaga.

Õpilasel on võimalus peale kohustuslike koolitundide lõppu osaleda ka erinevates huviringides, mille valik sõltub igal õppeaastal õpilaste soovidest ning õpetajate võimalustest. Huviringide valikus võib olla keeleõpet, pilliõpet, koorilaulu, tantsuringe, näitlemist, erinevaid kujutava kunsti ja käsitöö ringe, aianduse, matkamise, loodusvaatluste ringe, leiutamisinge ja muid huvitegevusi, mis on kooskõlas kooli õpetuse ja kasvatuse põhimõtetega.

Õpilaste soove ja vajadusi arvestades võib koolis toimuda ka pikapäevarühm, mille tegevust korraldab õpetajate kolleegium. Õpilane võetakse pikapäevarühma vastu ja arvatakse sealt välja kolleegiumi juhataja otsusega ja vanema taotluse alusel või alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud juhul alaealiste komisjoni otsuse alusel. Pikapäevarühmas võib osaleda maksimaalselt 24 õpilast.

Pikapäevarühma päevakavasse kuulub esimesena vaba mäng ja liikumine kooliõues ja ruumides, hiljem huvitegevused ning aeg koduste ülesannete täitmiseks, juttude kuulamiseks, lugemiseks ning eine. Pikapäevarühma töö planeerimisel ja korraldamisel lähtutakse Rakvere Vabakooli Seltsi ettepanekutest, kooli õppe- ja kasvatustegevuse üldistest eesmärkidest, pikapäevarühma õpilaste vanuselistest ja individuaalsetest iseärasustest, õpilaste päevakavale seatud tervisekaitseõuetest, õpilaste kodustest tingimustest ning vanemate ja õpilaste põhjendatud soovidest, samuti transpordivõimalustest.

## 4.5 Tunnijaotusplaani

Tabeli varjutatud lahtrites on põhiainetes õppeperioodide arvud, mis aastase õppekoormuse arvutamise ja riikliku õppekava nõuetega võrreldavuse eesmärgil on tabeli eelviimases veerus ümber arvutatud nädalatundideks. Õppeperiood on reeglina 4 nädala pikkune (üks periood õppeaastas aga 3 nädala pikkune). Põhiainetunde on nädalas 5 päeval, iga päev 2 akadeemilist tundi. Seega on ühe õppeperioodi pikkus üldjuhul  $5 \times 2 \times 4 = 40$  tundi (üks periood aastas 30 tundi).

Maksimaalne õppekoormus on : 1. klassis 20 tundi, 2. klassis 23 tundi, 3. klassis 25 tundi, 4. klassis 25 tundi, 5. klassis 28 tundi ja 6. klassis 30 tundi, 7. klassis 30 tundi, 8. klassis 32 tundi ja 9. klassis 32 tundi.

Tunnijaotusplaani koostamisel on arvestatud, et riikliku õppekava §15 (5) lubab koolil enda omapära arvestamiseks muuta riikliku õppekava kohustuslike õppeainete nimistut, õppeaineid ümber kujundada ning tunnijaotusplaani muuta, tagades, et kooliastmete lõpuks on õpilased riiklikus õppekavas määratud üldpädevused, õpitulemused ning õppe- ja kasvatuseesmärgid saavutanud.



Õppeaine	1. klass	2. klass	3. klass	Nädalatundide arv I kooliastmes (õppeperioodide mahud on ümber arvatud nädalatundide mahuks)	PRÕK-s ette nähtud tundide arv (nädalatunde / aastas tunde)
<b>Eesti keel</b>	6, sh 5x40+30 =230 tundi	6, sh 5x40+30 =230 tundi	6, sh tunde 5x40+30=230 tundi	230+230+230=690 tundi => 690:35=19,7 nädalatundi	19 nädalatundi / 19x35=665 tundi aastas
<b>Kirjandus</b>	Lõimitud eesti keele ainesse.				
<b>Vormijoonistus</b>	Lõimitud eesti keele ainesse.			-	
<b>Matemaatika</b>	3, sh tunde 3x40=120	3, sh tunde 3x40=120	3, sh tunde 3x40=120	120+120+120=360 tundi => 360:35=10,3 nädalatundi	10 nädalatundi / 10x35=350 tundi aastas
<b>Kodulugu</b>	Lõimitud eesti keele ainesse			-	
<b>Loodusõpetus</b>	Lõimitud eesti keele ainesse.	1 või lõimitult põhiainetes	1-2 või lõimitult põhiainetes	Kuni 3	3 nädalatundi / 3x35=105 tundi aastas
<b>Inimeseõpetus</b>	Lõimitud eesti keele ainesse.	1 või lõimitult põhiainetes		Kuni 2	
<b>Ühiskonnaõpetus</b>	Lõimitud inimeseõpetuse ainesse.			-	
<b>Religiooniõpetus</b>	Lõimitud eesti keele ja inimeseõpetuse ainetesse.			-	
<b>A võõrkeel</b>	2	2	2	6	
<b>B võõrkeel</b>	2	2	2	4	
<b>Muusika</b>	2	2	2	6	
<b>Draamaõpetus</b>	Lõimitud eesti keele jt ainetesse.			-	
<b>Kehaline kasvatus</b>	2-3	2-3	2-3	6-9	
<b>Tants või eurütmia</b>	Lõimitud kehalise kasvatus ainesse.			-	
<b>Kunst</b>	1-2 (1)	1-2 (1.5)	1-2 (2)	4.5	4.5
<b>Käsitöö</b>	1-2 (1)	2	2	4.5	4.5
Harjutustund põhiainetele		0-2	0-4	Vastavalt võimalusele, klassile lubatud õppekoormuse piires.	
Õppekoormus	20	23	25		
Lubatud õppekoormus	20	23	25		

Õppeaine	4. klass		5. klass		6. klass			
<b>Eesti keel</b>	3	2	1	2	1	2	5,5+6=11,5	11
<b>Kirjandus</b>	-		1	1	1	1	2,3+2=4,3	4
<b>Matemaatika</b>	3	2	2	2	2	2	7,8+6=13,8	13
<b>Kodulugu</b>	1		-		-		1,2	-
<b>Ajalugu</b>	-		1-2 (2)		1-2 (1)		3,5	3
<b>Geograafia</b>	-		1		1		2,3	7 (loodus- õpetus)
<b>Loomaõpetus</b>	1		1		-		2,3	
<b>Taimeõpetus</b>	-		1		1		2,3	
<b>Kivimiõpetus</b>	-		-		1		1,2	
<b>Füüsika</b>	-		-		1		1,2	
<b>Inimeseõpetus</b>	1		-		1		1,2+1=2,2	2
<b>Ühiskonnaõpetus</b>	-		-		1		1	1
<b>Religiooniõpetus</b>	Lõimitud põhiainete õpetusse.						-	-
<b>A võõrkeel</b>	3		3		3		9	9
<b>B võõrkeel</b>	2-3		2-3		2-3		6-9	3
<b>Muusika</b>	2		2		2		6	4
<b>Kehaline kasvatus, tants, eurütmia</b>	2-3		2-3		2-3		6-9	8
<b>Draamaõpetus</b>	Lõimitud eesti keele ja kirjanduse õpetusse.						-	-
<b>Kunst</b>	1		1		1		3	3
<b>Käsitöö</b>	1-2		2		2		5-6	5
<b>Aiandus</b>	-		-		Lõimitud põhiainete õpetusse.		-	-
Õppekoormus	9=>10	15	9=>10	18	9=>10	20	Kokku:83	Kokku:73
Lubatud õppekoormus	25		28		30			

Õppeaine	7. klass	8. klass	9. klass	Nädalatundide arv kokku III kooliastmes	PRÕK alusel nädalatundide arv III ka
Eesti keel	2-3	2-3	2	6-8 per ->6,7-9	6
Kirjandus	1	1	1	3	6
Matemaatika	2-3	2-3	2-3	6-9 per ->6,7-10	13
Geomeetria	1	1	1	3	-
Ajalugu	2	2	2	6 perioodi ->6,7	6
Ühiskonnaõpetus	-	-	1	1	2
Geograafia	1	1	1	3 perioodi ->3,5	5
Füüsika	1	1	1	3 perioodi ->3,5	4
Keemia	1	1	1	3 perioodi ->3,5	4
Bioloogia	1	1	1	3 perioodi ->3,5	5 (bioloogia + inimeseõp.)
Inimeseõpetus			1	1 periood ->1,2	2
Kunstiajalugu	-	-	1-2	1-2	-
Kunstiõpetus	1	1	1	3	3
Muusika	2	2	2	6	3
A võõrkeel	3	3	3	9	9
B võõrkeel	3	3	3	9	9
Liikumine, tants, eurütmia	2-3	2-3	2-3	6-9	6
Draamaõpetus	2-4, tsükline	2-4, tsükline	2-4, tsükline	Keskmiselt 3	-
Käsitöö	2	2	2	6	5
Puutöö jm oskustööd	2-4, tsükline	2-4, tsükline	2-4, tsükline	Keskmiselt 3	-
Aiandus	2-4, tsükline	2-4, tsükline	2-4, tsükline	Keskmiselt 3	-
Religiooniõpetus	Lõimitud põhiainetete õpetusse			-	-
Harjutustunnid põhiainetele	0-2	0-2	0-2	0-6, vastavalt vajadusele	-
Nädala õppekoormus	30	32	32		

#### 4.6 Lõimingu põhimõtted

- Õpetus ja kasvatus moodustavad terviku. Kogu õpetus toimub lõimitult eetilise ning esteetilise kasvatusena.
- Emakeeleõpe igas tunnis. Kuna lapsed õpivad peamiselt jäljendades, on õpetaja kaunis, kõlav, ilmikas ja rikas keel oluliseks õppematerjaliks iga õppetunni jooksul. Õigekirja väärtustatakse kõikide õppeainetega tegelemisel.
- Vormijoonistamine loob aluse geomeetria ja kirjakunstile. Seega on õppeaine lõimitud eelkõige emakeele ainega, aga ka matemaatika, kunstõpetuse, kehalise kasvatusena.
- Geomeetria seob tihedalt matemaatika ja kunsti.
- Inimeseõpetus, loodusõpetus, kodulugu ja ühiskonnaõpetus, religiooniõpetus põhitud teemadena. Nimetatud õppeained ei pea iseseisvalt esinema tunniplaanis. Olulised teemad käsitletakse põhitud, sidudes need põhiainetega õppimisega. Olulisel kohal on tervislike ja vastutustundlike hoiakute kujundamine, eelkõige jäljendamise ja harjutamise teel.
- Loodusained – taime-, looma-, kivimiõpetus, füüsika, geograafia, bioloogia – toetavad üksteist, nende järjestus õppeplaanis on läbimõeldud ja toetab lapse ealist arengut. Kõik nimetatud ained on seotud ka kunstõpetusega (maaliülesanded, vihiku illustatsioonid ja kujundus, voolimine), samuti kõiki ühendava praktilise aine aiandusega ning ka inimeseõpetusega. Kõik ained õpetavad ka loodust ja elu väärtustama, ning ohutult, kuid uudishimulikult ja austusega uurima.
- Loodusnähtused kui elu osa – füüsikat ja keemiat õpitakse tihedalt seotuna nähtuste praktilise väärtusega, tähtsusega inimese elus. Neid õpitakse tundma katsetades ja protsesse jälgides.
- Ajalugu maailma tundma õppimisest. Kõiki loodusaineid õppides tutvutakse avastuste ja nähtuste kasutusvõimaluste ja nende kasutuselevõtu- või saamislugudega.
- Käsitöö – arendav tegevus praktilise tulemusega. Igal käsitööliigil on teatud vanuses lapse motoorikat, füüsilist või neuroloogilist arengut toetav toime. See juhib iga aasta peamise töömeetodi valikut. Iga töö tulemus peab olema kasulik, samas kaunis. Käsitöö on läbi aegade olnud inimeste viis luua oma eluks vajalikke tarbeesemeid. Nii toetame ka lapse elus toimetulekuvõimet ja ettevõtlikkust, arusaama, et inimene ise suudab kõike eluks vajalikku valmistada ning et igal alal on meistrid.
- Kunst kui väljendusviis. Kunstiharjutused lõimitakse aineõppesse, väljendades õpitut läbi valdava meeololu või luues õpitavast nähtav kujutis. Kunstiteid ei hinnata, vaid vaadeldakse kogu klassi töid koos, et leida õnnestunud elemente, esile kerkivaid kvaliteete (meeolud, vormid, liikumised, kompositsioon, harmoonia vms).
- Keeleõpe tegevuse käigus. Võõrkeeleõpet võib lõimida erinevate tegevusõppeainetega – muusika, käsitöö või liikumistundidega.
- Muusikaõpe tegevuse käigus. Lauluõpe on võimalik erinevates keeltes.

Muusikaõpetus seostub sisuliselt matemaatika õppimisega. Rütmilised harjutused sisalduvad igas põhiainetunnis, soovitatavalt igas tunnis. Laulumängude puhul liikumistundides on laulud ja liikumine lahutamatud. Muusika sobib saatma liikumistunde, aga ka kunsti või käsitöö tunde.

- Füüsiline aktiivsus igapäevases õppetegevuses läbi erinevate liikumismängude ja õuesõppe. Puhkehetked veedame ühiselt värskes õhus liikudes, ilma juhitud tegevuseta. Traditsiooniks on teha ühiseid matku igal kuul.

## **4.7 Ülekoolilised ja koolidevahelised projektid**

Vähemalt kord veerandis toimub koolipidu, kus esinevad kõik klassid. Koolipeole on oodatud kõikide õpilaste pereliikmed, kutsutakse ka külalisi.

Iga klass on oodatud otsima koostöös klassiõpetajaga sõprusklassi teiste Rakvere koolide samaealiste laste klasside seast, soovi korral ka mujalt Eestist või välisriikidest. Sõprusklasside eesmärk on eakaaslastega suhtlemine, kunsti, kirjanduse, spordi, muusika jt ürituste ühine korraldamine.

## 5 Õpilase ja vanema teavitamine ja nõustamine

### 5.1 Hindamine

Hindamisel on mitu eesmärki:

- 1) toetada õpilase arengut;
- 2) anda tagasisidet õpilase õppeedukuse kohta;
- 3) innustada ja suunata õpilast sihikindlalt õppima;
- 4) suunata õpilase enesehinnangu kujunemist, suunata ja toetada õpilast edasise haridustee valikul;
- 5) suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja individuaalse arengu toetamisel;
- 6) anda alus õpilase järgmise klassi üleviimiseks ning kooli lõpetamise otsuse tegemiseks.

Hindamine toimub vastavalt põhikooli riiklikus õppekavas sätestatule. Õpilase hindamisel kasutatakse kirjeldavaid sõnalisi hinnanguid, millel puudub numbriline ekvivalent.

Hariduse eesmärkide avardamine mõõdetavalt väljundilt inimkvaliteetidele on viimaste aastate jooksul saanud üha aktuaalsemaks. Just sellistes raskesti mõõdetavates omadustes ja võimetes nagu initsiatiiv, sihikindlus, õppimisvõime ning koostöövõime, võime võtta enesele vastutus jne. väljendub aga isiklike ja ühiskondlike tasandite põimumine, seega ettevalmistus mõtlemiseks ja vastutamiseks ühiskonna ja inimkonna tasandil.

Numbrilist hindamist ja üksikteadmisi mõõtvaid teste waldorfkoolides üldjuhul ei kasutata. Selle aluseks on humanistlik psühholoogia ja Eesti kooliuuenduslik traditsioon (Johannes Käis). Tagasisidet õpilase pädevuste ja teadmiste kohta saab õpetaja igapäevase vaatluse ja erinevates vormides suuliste ning kirjalike tööde kaudu. Õpetaja jälgib lapse arengut pidevalt, tehes selle kohta tähelepanekuid ja märkmeid ning pidades nõu teiste õpetajate, terapeutide ja lapse hooldajatega.

Erilist tähelepanu pööratakse hindamisel lapse aktiivsusele, loovusele, uurivale lähenemisele, õpitud oskuste omandamisele, oskusele oma tööd ise hinnata ja teistele õpioskustele. Jälgitakse lapse sotsiaalsete oskuste omandamist, koostöö- ning suhtlemisoskuste kujunemist, algatusvõimet ja ettevõtlikkust, võimet jälgida ja hinnata enda ja teiste tegevust, abivalmidust, hoiakuid, töökultuuri, püüdlikkust ja teisi inimese arengu olulisi aspekte. Hindamis põhimõtted on üldkehtivad kõikide õppeainete puhul.

Hinnangul on kasvatav ja innustav rõhuasetus. Õpilase koolitööd ja selle tulemusi erinevates õppeainetes hinnatakse tema enda võimetega suhestatuna. Hinnang võib sisaldada ka tööviise ja õpingute rõhuasetusi puudutavaid tähelepanekuid ja soovitusi ning on oma iseloomult konstateeriv. Käitumist ja hoolsust puudutavad tähelepanekud liidetakse ühe osana õppeaineid puudutavatesse hinnangutesse.

Hindamine numbriliste hinnete abil võetakse kasutusele 9. klassis.

## 5.2 Suhtlemine lapsevanematega

Klassiõpetaja on õpilase vanematega regulaarselt ühenduses ja vahendab neile lapse arengut puudutavaid tähelepanekuid alati, kui selleks on põhjust. Õpilase arengu toetamiseks rakendatakse erinevaid vorme: lapsevaatlus (klassi või kooli kolleegiumis), arenguvestlus. Kõikides klassides antakse tagasisidet õpilaste arengu kohta regulaarselt toimuvatel klassi lapsevanemate koosolekutel. Õpilase arengule, õppimisele ning käitumisele antakse numbrilise tunnistuse asemel kirjalik-iseloomustav hinnang.

Lastevanemate koosolek toimub vähemalt korra poolaasta jooksul. Üldjuhul aga toimuvad lastevanemate koosolekud tihemini, näiteks üheskoos koolipeoga. Koosoleku korraldab klassiõpetaja ning kohal viibivad võimalusel ka aineõpetajad.

Kuna kooli sihiks on tihe kasvatuslik koostöö pere ja kooli vahel, on lapsevanemate aktiivne osalemine koosolekutel väga oodatud. Vaid tiheda ja usaldusliku suhtluse abil on koostöö võimalik.

## 5.3 Arenguvestlused

Arenguvestlused korraldatakse õpetaja, õpilase ja lapsevanema(te) vahel. Vestluse korraldamise võib alata iga osaleja. Vestlusi võib korraldada tulenevalt mõne osapoole murest või ka regulaarselt õpilase arengu ja tuleviku üle arutlemiseks. Arenguvestlused toimuvad vähemalt üks kord õppeaasta jooksul. Vajaduse korral, kui õpilane on andnud selleks nõusoleku, kaasatakse ka teisi koolitöötajaid, tugispetsialiste ning õpilase elukohajärgse valla- või linnavalitsuse esindajaid. Arenguvestluste läbiviimise korra kohta teeb otsuse kolleegium.

## 5.4 Kokkuvõttev hindamine

Õpetaja kujundab endale üldpildi klassist kui tervikust ja igast üksikust õpilasest selle terviku taustal. Võimalus selleks on vaatlemine ning selle põhjal märkmete tegemine või vaatluspäeviku pidamine. Õpetaja harjutab end omama elavat pilti iga lapse arengust: ühte klassi õpetavad õpetajad töötavad koos. Nii toetatakse üksteist pädevuste kujundamise protsessis ja omandatakse laiem pilt nii klassist tervikuna kui üksikutest lastest.

Kooli õppe- ja kasvatustöö lähtub seisukohast, et iga laps on individuaalsus, kellel on nii oma tugevad kui ka nõrgad küljed. Lapse õppe-edukuse jälgimise eesmärgiks pole mitte õpilaste klassifitseerimine võimekuse alusel, vaid lapse igakülgse arengu toetav suunamine.

Õpilase üldarengule, omandatud pädevustele ja teadmistele ning käitumisele antakse numbrilise tunnistuse asemel kirjalik-iseloomustav hinnang. Tunnistusele koondatakse aineõpetajate ainealaste pädevuste kujunemise hinnangud, klassiõpetaja lisab veel ülevaate edusammudest üldistes pädevustes ja lapse igakülgse arengus. Tunnistuse saab õpilane kaks korda õppeaasta jooksul, kolleegiumi otsusel tihemini. Pedagoogilise kolleegiumi otsuse kohaselt võib laps õppeaasta lõpus saada ka õpetaja poolt kunstiliselt kujundatud tunnistuse õpilasele mõeldud salmi, luuletuse või mõtteteraga.

## 5.5 Aastatöö

## **Temaatika ja juhendamine**

8. klassis teevad õpilased aastatöö. Aastatöö võib olla erinevaid õppeaineid ühendav või hoopis õppeainete piiridest sõltumatu. Töö üldise valdkonna valiku teeb õpilane ning valib endale vastavat valdkonda valdava õpetaja juhendajaks.

Aastatöö teemat valides teeb õpilane koostööd juhendajaga. Töö puhul on eelduseks, et see oleks mõtestatud, mingil moel kasulik, väärtustatud.

Otsus aastatöö valdkonna valiku osas ning kokkulepe juhendajaga peavad olema tehtud õppeaasta 1. oktoobriks. Seejärel koostatakse ühiselt töö läbiviimise ajakava.

## **Töö läbiviimine ja hindamine**

Aastatöö võib olla igas erinevas vormis: uurimuslik, kirjanduslik omaloominguline, näituse, esitluse või etendusega kulmineeruv kunstiline või muu.

Iga töö sisaldab korrektselt vormistatud kirjalikku osa, millel pole ühtset vormi - kirjalik osa tööst sõltub aastatöö iseloomust, see võib olla kirjalik uurimistö, praktilise loomuga töö tegemist põhjendav, kirjeldav või kunstiprojekti kirjeldav ja kommenteeriv seletuskiri. Kirjalik osa peab sisaldama kirjeldusi ja arutlusi, miks ja kuidas töö valmis.

Aastatöö kaitsmine toimub avalikult – klassile või koolile või ka üldsusele. Kirjalikke ja uurimuslikke töid tutvustatakse, käsitööna valminud esemeid esitletakse, kunstilisi töid esitatakse sõltuvalt töö iseloomust näituse, etenduse, kontserdi vms kujul.

Aastatöö on arvestuslik, see hinnatakse tehtuks, kui kõik eelpool toodud osad on esitatud.



## 5.6 Klassi ja kooli lõpetamine

Kooliaasta lõpul antav kirjalik – iseloomustav hinnang sisaldab:

- lapse füüsilise, emotsionaalse, vaimse ja sotsiaalse arengu kirjelduse,
- ülevaate õpilase õpihuvi ja ainetelaste saavutuste kohta,
- üldinformatsiooni kooliaasta jooksul toimunud,
- läbitud õppeainete temaatika.

Kooli lõpetamisel või teise kooli siirdumise puhul tõlgib õpetaja koostöös klassi pedagoogilise kolleegiumiga kirjalik-iseloomustava hinnangu numbrilisse keelde vastavalt põhikooli riiklikus õppekavas sätestatud. Eesmärgiks on, et vastav hinne oleks üldsuse poolt võimalikult adekvaatselt mõistetav.

Õpilasi ei jäeta üldjuhul klassikursust kordama. Kui õpilase üldine areng on eakaaslastest väga erinev, võib õpilase siiski ümber paigutada vanemasse või nooremisse klassi. Väga kiire intellektuaalne areng või õpiraskus üksi ei saa põhjustada taolist ümberpaigutamist. Selline protseduur on erand, mis saab tuleneda õpetajaskonna ja hooldaja ühisest nägemusest.

Waldorfkooli õpilased lõpetavad põhikooli riiklike eksamite ja tunnistusega. Põhikooli lõpetamine toimub vastavalt Põhikooli riikliku õppekava §23 sätestatud korrale.

## 5.7 Karjääri planeerimine

Kogemuslik õpe annab võimaluse kogeda erinevaid eluvaldkondi juba 1. klassist. Vastavalt eale õpivad lapsed erinevate praktiliste õppetegevuste kaudu tundma oma võimeid, samas neid ka arendades. Näiteks 3.-4. klassis tutvuvad õpilased paljude vanade ametite ja elukutsetega, teostades ka ise jõukohaseid praktilisi töid. Aianduse, käsitöö, puutöö tundides saavad kõik õpilased hea ülevaate eluks vajalikest oskustöödest ning saavad kõikides valdkondades ka kogemusi. Loodusainete õpe toimub läbi katsetamise ja vaatlemise ning toetab huvi kasvamist kogu maailma ja selle uurimise suhtes. Oma võimete proovilepanek on ka uurimuslik või loovtöö aastatööna 8. klassis. Põhikooli lõpuklassis viivad karjääriteenistuse spetsialistid läbi vastavaid õppetunde ja külastatakse ka nõustamiskeskusi, võimalusel karjäärivõimalusi tutvustavaid üritusi ja ka õpilastele huvi pakkuvaid asutusi ja ettevõtteid.

## **6 Õpilase täiendav juhendamine ja haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamine**

### **6.1 Õpilase arengu toetamine ja täiendav juhendamine**

Õpilasele, kellel tekib takistusi koolikohustuse täitmisel või mahajäämus õpitulemuste saavutamisel, annab kool üldist tuge. Üldine tugi hõlmab:

- õpetaja pakutavat individuaalset lisajuhendamist,
- tugispetsialistide abi kättesaadavust,
- vajaduse korral õpiabitundide korraldamist individuaalselt või rühmas.

Kui õpilasel ilmneb vajadus saada tuge, teavitab klassiõpetaja sellest vanemat ning kool korraldab õpilase pedagoogilis-psühholoogilise hindamise. Vajaduse korral tehakse koostööd teiste valdkondade spetsialistidega ning soovitatakse lisauuringuid.

Õpilasele, kellel ilmneb vajadus saada tuge, koostatakse koolis individuaalse arengu jälgimise kaart. Kaardi täitmise eest vastutava isiku määrab kooli juhataja. Nimetatud kaardile märgitakse:

- õpilase pedagoogilis-psühholoogilise hindamise tulemused,
- õpilasele korraldatud uuringute ning testimiste tulemused,
- õpetajate tähelepanekud,
- tugispetsialistide soovitused,
- koolivälise nõustamismeeskonna soovitused,
- rakendatud teenused ja tugi ning hinnang nende tulemuslikkuse kohta.

### **6.2 Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamine**

Õpilane on käsitletav haridusliku erivajadusega õpilasena, kui kooli tagatud üldine tugi ei anna õpilase arenguks soovitud tulemusi ning koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel rakendatakse talle tõhustatud tuge või erituge.

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamisel lähtutakse kaasava õppe põhimõtetest, mille kohaselt õpib haridusliku erivajadusega õpilane tavaklassis, kus talle korraldatakse võimetekohane õpe ja tagatakse vajalik tugi.

Õpilase haridusliku erivajaduse väljaselgitamiseks ja õpilasele vajaliku toe pakkumiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab kooli juhataja.

Kooli juhataja määrab õppe koordineerija, kelle ülesandeks on korraldada haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajalikku koolisisest meeskonnatööd ning koolivälises võrgustikutöös osalemist.

Haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija toetab ja juhendab õpetajat haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel, nõustab vanemat ning teeb õpetajale, vanemale ja kooli juhatajale ettepanekuid edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate

õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või täiendavate uuringute läbiviimiseks ning ühelt haridustasemelt teisele ülemineku toetamiseks, tehes selleks koostööd õpetajate kolleegiumi ja tugispetsialistidega.

Õpilase õppekavas sõnastatud eesmärkide täitmiseks ja talle vajaliku toe pakkumiseks võib lisaks tavaklassidele moodustada ka õpiabi- või tasemerühmi või eriklasse. Nimetatud rühmades või klassides õppimine peab olema õpilase vajadustest lähtudes põhjendatud ja ajaliselt piiritletud ning järgida tuleb haridusliku erivajadusega õpilaste õppe koordineerija või koolivälise nõustamismeeskonna või mõlema soovitusi. Õpiabi- või tasemerühma või eriklassi vastuvõtmise otsustab kooli juhataja, lähtudes lapsevanema nõusolekust.

### **Koolivälise nõustamismeeskonna soovitusel õpilasele rakendatav tugi**

Soovituste andmine õppe ja kasvatuse korraldamiseks ning tugiteenuste rakendamiseks toimub Haridus- ja Teadusministeeriumi korraldusel, vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele. Koolivälise nõustamismeeskond peab soovituse andmisel kaasama haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna spetsialistid.

Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus kantakse hariduse infosüsteemi pärast seda, kui vanem on andnud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis nõusoleku soovituse rakendamiseks.

Koolivälisele nõustamismeeskonnale taotluse ning andmete esitamise tingimused ja korra kehtestab haridus- ja teadusminister.

Koolivälise nõustamismeeskonna soovituse kohaselt ja vanema kirjalikul nõusolekul rakendab kool õpilasele tõhustatud tuge või erituge, terviseseisundist tulenevat koduõpet, koolikohustuslikule õpilasele mittestatsionaarset õpet, vähendab ja asendab riiklikus õppekavas ettenähtud õpitulemusi ühes või mitmes aines, soovitab lihtsustatud, toimetuleku- või hooldusõppe rakendamist või vabastab õpilase kohustusliku õppeaine õppimisest.

Vähemalt korra õppeaastas ja juhul, kui koolivälise nõustamismeeskonna määratud toe rakendamise tähtaeg on lõppenud, hindab haridusliku erivajadusega õpilaste õppe koordineerija koostöös õpetajate ja tugispetsialistidega soovitud toe rakendamise mõju ning teeb ettepanekud edasiseks tegevuseks.

Kui koolis ei ole võimalik korraldada koolivälise nõustamismeeskonna soovitude kohast õpet, on õpilase elukohajärgne vald või linn kohustatud koostöös teiste koolide ja kooli pidajatega tagama õpilasele hariduse omandamise võimalused.

## 7 Koduõpe lapsevanema soovil

Kool toetab peresid, kus lapsed on vanema soovil koduõppel. Koduõppele jääda sooviv laps võetakse kooli vastu koduõppe koordinaatori kindlal nõusolekul ja ettepanekul. Otsuse vanema soovil koduõppe rakendamise kohta teeb kolleegium. Otsus tehakse üldjuhul õppeaasta või poolaasta alguses.

Taotlus õpilasele koduõppe rakendamiseks tuleb vanemal esitada kooli juhatajale kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis hiljemalt 20. augustiks, kui koduõpet soovitakse rakendada alates õppeaasta algusest, või hiljemalt 20. detsembriks, kui koduõpet soovitakse rakendada alates II poolaasta algusest. Taotluses tuleb näidata vanema soovil koduõppele viimise põhjused ja andmed isiku kohta, kes hakkab last õpetama.

Koduõpet vanema taotlusel korraldab ja rahastab vanem, kes vastutab ka õpitulemuste saavutamise eest.

Koduõppe koordinaator nõustab koduõpet tegevaid lapsevanemaid individuaalse õppekava koostamisel, õppevahendite valimisel, õpetuse kavandamisel ning korraldab perioodiliselt arenguestlusi lapse ning tema perega. Arenguestlused toimuvad vähemalt üks kord poolaastas. Individuaalses õppekavas määratakse kindlaks õpetajad, kes kontrollivad õpitulemuste omandamist, kusjuures õppetööd läbiviiv isik võib õpilast neil kohtumistel saata.

Kui koolipoolse kontrolli käigus ilmneb, et õppekavas määratletud õpitulemused on suures mahus saavutamata, on kolleegiumil õigus koduõpe katkestada.

## 8 Õpetajate töökavad

Õpetajad koostavad oma töökavad lähtudes põhikooli riiklikust õppekavast, selle lisadest, kooli õppekavast ja ainekavadest.

Õpetajad koostavad oma töökavad terveks õppeaastaks ning esitavad need õppeaasta alguses kooli juhatajale. Töökavade esitamise kuupäeva lepib omavahel kokku kolleegium.

Õpetaja töökava peab hõlmama õppetööd õppeaasta ulatuses. Töökavas peab kajastuma ligikaudne epohhide ajaline kestus, põhitundide järjestus õpetaja sisulise põhjendusega ning vajadusel põhiainete lõimimise põhimõtted. Samuti peavad töökavas sisalduma õpetaja ootused saavutatavatele õpitulemustele ja arutelu seoses tehtavate meetodiliste valikutega.

Õppeaasta lõpus on õpetajal kohustus analüüsida oma töökava. Enda professionaalse arengu huvides koostab ta analüüsi oma aastase töö tulemuslikkusest: saavutused ja puudujäägid ning mõtted edasise tegevuse planeerimiseks. Analüüsides lõimingukohti erinevate õppeainete vahel võidakse teha ettepanekuid ka teistele õpetajatele töökavade koostamiseks.

Töökava vormi ja lisanduvate nõuete osas teeb otsuse kolleegium.

## 9 Õpetajate koolitus ja täienduskoolitus

Waldorfkooli klassiõpetajaid koolitab Eestis alates 2011. aastast Tartu Ülikool koostöös Eesti Vabade Waldorfkoolide ja –lasteadeade Ühendusega. Waldorfõpetajate aluskoolituseks sobib ka Eesti Vabariigi õpetajakoolitus või kõrgkoolide ainealane koolitus, mida on täiendatud waldorfpedagoogika aluste ning spetsiifika tundmaõppimisega.

Õpetajate regulaarne täienduskoolitus toimub:

Tallinna Ülikooli Avatud Ülikooli Täiendõppekeskuses; Tartu Waldorfpedagoogika seminaris nädalalõpukursustena Tartus või mujal; Rakvere Vabakooli Seltsi ja teiste Eesti waldorfkoolide seltside poolt korraldatud seminarides ja loengutel; Antroposoofilise Seltsi poolt korraldatud seminarides; rahvusvahelise Ida-Euroopa Waldorfkoolide Assotsiatsiooni IAO poolt korraldatud Baltikumi õpetajate regulaarsetel ühisseminaridel; Waldorfpedagoogika seminarides ja õppeasutustes väljaspool Eestit.

Waldorfpedagoogiliste ainealaste koolitustega kaasnevad kunstilised kursused. Kunstide kaudu laiendab ka täiskasvanu oma tajupiire ning oskusi, laiemas plaanis on kunstiline koolitus ettevalmistus pedagoogika kui kunsti viljelemiseks.

Õpetajate regulaarne enesetäiendus toimub iganädalastel pedagoogilise kolleegiumi koosolekul. Iga õpetaja vastutab individuaalse enesetäienduse ja -kasvatuse eest.

## 10 Kooli õppekava arendamine

Kooli õppekava koostab ja uuendab kolleegium ja kinnitab Rakvere Vabakooli Selts.

Kooli õppekava kuulub regulaarsele arendamisele. Kinnitatud õppekava kehtib kolm aastat, kui huvigrupid ei ilmuta põhjendatud huvi õppekava ennetähtaegseks muutmiseks.

Õppekava arendustöös võtab kolleegium arvesse kõigi huvigruppide ettepanekuid ning tutvustab uuendatud õppekava enne kinnitamist õpilastele, lapsevanematele ja Rakvere Vabakooli Seltsile.

Kooli õppekava peab olema kinnitatud kaks kuud enne kooliaasta algust.

Parandusettepanekuid kooli õppekava arendamiseks küsitakse kord õppeaasta jooksul lapsevanematelt, Rakvere Vabakooli Seltsi liikmetelt, õpilastelt.

Õppekava arendamise ettepanekute kogumisega tegeleb üks inimene, kelle kolleegium valib enda seast. Selle inimese ülesandeks on algselt ettepanekute kogumine erinevates huvigruppides ning kõigi avaldatud arvamuste kogumine ning säilitamine õppekava arendustöö alguseni. Samuti on tema kohustuseks kogutud ettepanekute läbi töötamine ja kolleegiumile esitamine õppekava uuendamise töö käigus.

Ainekavad koostab kolleegium, moodustades vajadusel töörühmi.

## 11 Horisontaalne õppekava

Horisontaalse õppekava ülesanne on näidata seoseid erinevate õppeainete ja õpilase arengu vahel klassiastmeti. Tabelis on välja toodud põhilised teemad, üldeesmärgid ja motiivid iga vanuse- ja klassiastme jaoks õppeaineti. Taotletav lõimumine erinevate ainete vahel on osalt otsene, st temaatiline, osalt erinevatest aspektidest lapse vastava ea arengut toetav.

	1. klass	2. klass	3. klass
Eesmärgid	Lapse viimine formaalse õppimise juurde toetudes lapse loomupärastele matkimisjõududele. Tervikust lähtuv pildipärane ja kunstiline õpetus. Ilu ja harmoonia taotlus. Erinevate kogemuste pakkumine: vormid, helid tähtede ja arvude sümbolid. Heade harjumuste kujundamine klassis. Aukartuse kujundamine looduse, keskkonna suhtes. Austuse kujundamine teiste vastu. Huvi tekitamine ja usalduse toetamine maailma suhtes. Sotsiaalsuse arendamine.	<ul style="list-style-type: none"> <li>1. klassis kujundatud harjumuste, oskuste ning hoiakute süvendamine. Vastandite käsitlemine, nt pühakute elulood, loomamuinasjutud, valmid. Sotsiaalsuse jätkuv arendamine.</li> </ul>	Omandatud kirjutamis- ning arvutamisoskuste rakendamine praktilises tegevuses. Seose loomine maaga ühise praktilise töö kogemuse kaudu. Vanad ametid. Klass kui sotsiaalne tervik. Selged käitumisjuhised, autoriteedi kogemine, nt Vana Testamendi lood.
Eesti keel	Muinasjutud. Kuulamisoskuse arendamine. Ühine retsiteerimine. Pildipärane täheõpetus. Vokaalide ja konsonantide erinev olemus. Täheaabitsa loomine, kasutades vahakriite.	Pühakute elulood, loomamuinasjutud, valmid. Väikesed trükitähed. Varemõpitud salvide kirjutamine. Raamatukese kirjutamine, kujundamine ja lugemine. Lugemisoskuse arendamine. Luuletuste retsiteerimine. Lühinäidendid.	Loomis- ja rahvapärimate kuulamine ja jutustamine. Kõnekeele korrigeerimine ja harjutamine erinevates suhtlussituatsioonides. Erinevate lausetüüpidega kaasneva kõnemeeloodia tundepärane kogemine. Sõna- ja lauseliigid. Kuulamisele toetuva õigekirja arendamine. Lihtsamate grammatiliste reeglite leidmine kogetu põhjal. Üleminek seotud kirjale. Kirjelduste koostamine. Lühinäidendid
Võõrkeel	Huvi loomine keele vastu. Keele kõla tajumine.	Peamiste keelestruktuuride õppimine kuulamise ja	Omandatud keelestruktuuride iseseisev kasutamine.

	<p>Kuulamisoskuse arendamine.          Ühine retsiteerimine.          Salmid ja laulud koos liikumisega. Tegutsemine lihtsate korralduste järgi.          Vastamine lihtsamatele küsimustele.          Sõnavara omandamine rütmilistes luuletustes ja keeleharjutustes.</p>	<p>matkimise kaudu, neid teadvustamata.          Kuulamisoskuse arendamine. Ühine retsiteerimine. Salmid ja laulud koos liikumisega.          Lihtsate lausete moodustamine. Lihtsate lugude mõistmine.          Sõnavara omandamine rütmilistes luuletustes ja keeleharjutustes.</p>	<p>Kõneoskuse aktiivne kasutamine.          Täheõpetus. Täheaabitsa loomine. Lihtsamad kirjajarjutused.</p>
Matemaatika	<p>Tervikust lähtumine. Arvud ja nende olemus.          Hulkade võrdlemine.          Nelja põhitehte erinev olemus.          Analüütiline ja sünteetiline arvutamine.          Korrutustabel rütmilise liikumise kaudu.          Pildipärane ühetehteliste ülesannete koostamine ja lahendamine.          Matemaatilised mängud.</p>	<p>Nelja põhitehte harjutamine.          Tekstülesanded.          Korrutustabel.          Matemaatilised mängud.          Rütmi- ja koordinatsiooniharjutused.</p>	<p>Inimesega seotud vanade mõõtühikute tundmaõppimine ja kasutamine praktiliselt. Tänapäevased mõõt-ühikud. Arvuruumi laiendamine. Kirjalik arvutamine nelja põhitehtega.          Tekstülesanded.          Korrutustabel.          Matemaatilised mängud.          Rütmi- ja koordinatsiooniharjutused.</p>
Muusika	<p>Muusikaline pilt, milles põimuvad ühine liikumine, mäng, laul, pillimäng ja improvisatsioon.          Kvindimeeleolu (pentatoonika)          Kuulamisharjutused.          Flöödimäng ja laulmine, lähtudes matkimisprintsibist.</p>	<p>Muusikaline pilt, milles põimuvad ühine liikumine, mäng, laul, pillimäng ja improvisatsioon.          Kvindimeeleolu (pentatoonika).          Kuulamisharjutused.          Flöödimäng ja laulmine, lähtudes matkimisprintsibist.</p>	<p>Kirikutonaalsus (kvart-kvint intervallid).          Diatoonika. Noodiõpetus.          Meetrum. Varajane mitmehäälsus. Diatoonilise sopranflöödi õppimine.          Mažoori ja minoori kogemine.</p>
Kunstiained	<p>Tööoskuste kujundamine.          Maalimine akvarellidega.          Harjutused põhivärvidega.          Vaatlusülesanded.          Vahakriitidega muinasjutupiltide loomine.          Voolimine mesilasvahast, savist.</p>	<p>Tunniks häälestumine värvilugude abil.          Tööoskuste teadlik kasutamine. Maalimine akvarellidega.          Harjutused põhi- ja sekundaarvärvidega.          Tööde vaatlemine.          Vahakriitidega piltide loomine kuuldud legendide ja valmide põhjal.          Vormiharjutused saviga.</p>	<p>Maalimine akvarellidega.          Harjutused põhi- ja sekundaarvärvidega.          Koostöömaalid.          Vahakriitidega piltide loomine Vana Testamendi lugude põhjal.          Vormiharjutused saviga.</p>
Eurütmia	<p>Ring kui tervik.          Loomulike matkimis- ja liikumisjõudude tugevdamine ja korrastamine.</p>	<p>Ring kui tervik.          Keerulisemate vormide ja žestide ruumiline kujutamine. Kvindimeeleolu toetamine. Loomajuttudest</p>	<p>Kesksel kohal koordinatsiooniharjutused.          Keerulisemad vormid ja žestid ruumis. Diatooniline meeolu.</p>



	Pildipärane vormide ja žestide arendamine ruumis.	lähtuv liikumine. Koordinatsiooniharjutused.	
Geomeetria Vormijoonistamine	Sirge ja kaar, neist lähtuvad erinevad vormid. Vormiline ruumitunnetus liikumise kaudu. Eelharjutused kirjutamiseks.	Peegel- ja neliksümmeetria. Vormiline ruumitunnetus liikumise kaudu. Orienteerumine ruumis ja koordinatsiooniharjutused. Eelharjutused kirjutamiseks.	Kolmiksümmeetria. Vaba kujundus etteantud vormielementidega. Harmoniaatunnetuse arendamine. Dünaamilised vormiharjutused.
Liikumine	Ring kui tervik. Sotsiaalsed liikumis- ning osavusmängud. Koordinatsiooniharjutused. Orienteerumine ruumis. Rütmiline kõne.	Ring kui tervik. Sotsiaalsed liikumis- ning osavusmängud loomajuttude põhjal. Koordinatsiooniharjutused. Orienteerumine ruumis.	Üksikmängija osatähtsuse suurenemine grupimängudes. Sotsiaalse printsiibi teadlikum arvestamine. Paarisharjutused ja meeskonnamängud. Teadlik vahendite kasutamine. Võimlemine.
Käsitöö	Iseseisva tööharjumuse kujundamine. Kahe käe koostöö. Kudumine. Näpuharjutused.	Ühe käe osavuse arendamine. Heegeldamine. Näpuharjutused. Tikkimine.	Varemõpitu kordamine ja kinnistamine. Kudumine. Heegeldamine. Villatööd. Linatööd. Kodulooga lõimuvad projektitööd.
Religioon	Aastaringi meeleoludest lähtuvad muinasjutupildid, mis toetavad moraalselt arengut, usaldust, austust, tänulikkust ja tõetunnetust. Aukartuse äratamine ümbritseva maailma ja Inimese suhtes.	Legendid ja lood pühakutest. Legendid ja muinasjutud. Vastandpoolused inimeses. Püüd täiuslikkuse poole.	Vana Testamendi lood. Hea ja kuri. Autoriteet. Käitumisjuhised. Austav suhe võõraksmuutuvas maailmas.
Kodulugu			Tutvumine vanade ametitega praktilise tegevuse kaudu. Tekkemuistendite kuulamine ja jutustamine. Taimede ja loomade kirjeldamine.

	4.klass	5.klass	6. klass
<b>Eesmärgid</b>	Lapses tekkinud tugeva tegutsemistahte positiivne suunamine. Iseseisva tööharjumuse kujundamine. Seose loomine ümbritseva keskkonnaga nii sotsiaalselt kui geograafiliselt. Individuaalsuse-sotsiaalsuse erinevuse teadvustamine.	<ul style="list-style-type: none"> <li>Ümbritseva keskkonnaga loodud seose laiendamine ja süvendamine. Ilu- ja harmooniaatunde arendamine.</li> <li>Üleminek müüdit ajaloole.</li> </ul>	Orientatsiooni laiendamine välismaailmale. Tärkava kriitilisuse suunamine loodusmaailma vaatlemisele teaduslikust vaatepunktist. Kausaalse (põhjusliku) mõtteviisi arendamine. Uue sotsiaalse suhte loomine omavahel ning täiskasvanutega. Kokkulepped ja seadused. Nõudlikkuse arendamine

			oma töö suhtes.
Eesti keel	Tegusõnade pööramine, ajad. Otsekõne. Põhjamaade mütoloogia. Eepos "Kalevipoeg".	Käänamine. Lauseliikmed. Heksameetrilised tekstid (Ilias, Odüsseia).	Sidesõnad. Otse- ja kaudkõne. Vana-Rooma ja keskaja lood. Ballaadid. Ajaleht.
Võõrkeel	Sõnaliigid. Tähestiku kirjutamine. Esimesed kirjutamisharjutused. Üleminek omakirjutatud tekstilt trükitud tekstile.	Esimene lugemik. Teadvustatud grammatika õppimine. Küsimus-vastus. Tegusõna. Sünonüüm-antonüüm. Värsivormisnäidend.	Suurbritannia kultuurilugu. Keskaja lood. Peamised ajavormid. Küsimused-vastused. Omadussõnade võrdlemine. Kiri sõbrale.
Matemaatika	Harilikud murrud.	Kümnendmurrud.	Protsentarvutus. Laen ja intress.
Muusika	Meetrum ja rütm. Taktimõõdu olemus. Polüfoonilised kaanonid.	Harmooniline mitmehäälsus. Liitaktimõõt. Duuri ja molli polaarsus. Eesti vanem ja uuem rahvalaul. Läänemere rahvaste laulud.	Euroopa rahvaste muusika ja muusikakultuuri suurkujude (Mozart, Beethoven) looming. Intervalliõpetus. Paralleelsed helistikud.
Kunstiained	Valgus ja vari. Motiivmaalis.	Loodusmotiivid.	Valgus ja vari. Must ja valge. Monokroomsed värviharjutused.
Eurütmia	Kiirus- ja osavusharjutused. C-duur. Alliteratsioon.	Vana-Kreeka tekstid retsitatsiooni ja liikumisega. Lemniskaat. Harmooniline kaheksa. Viisnurk. Duur ja moll.	Sauaharjutused. Geomeetrilised vormimuutused. Grammatilised vormielemendid. Intervallid.
Geomeetria Vormijoonistamine	Põimumine. Sõlmed ja sõlmumine. Põimornamendid.	Vabakäeline ringigeomeetria.	Ringjoon. Ring. Kolmnurk. Täpne konstrueerimine, omadused, vaatlemine, seostamine, sõnastamine.
Kodulugu	Kodukoha ajalugu. Tekkemuistendid, legendid. Plaani joonistamine. Ilmakaared.		
Taimeõpetus	—	Eluslooduse vaatlus. Taimeriik.	Õistaimed.
Loomaõpetus	Inimene ja loom.	Linnud. Lihasoõjad loomad. Rohusõjad loomad.	
Ajalugu		Vanad Idamaad. Vana-Kreeka.	Vana-Rooma. Keskaja algus.
Geograafia		Eesti. Läänemeremaad. Inimene ja loodus.	Euroopa. Inimene ja loodus.
Liikumine	Jooksumängud. Ringvõimlemine. Rütmilised harjutused. Rahvatantsud.	Pildipärase mängu üleminek harjutusteks. Teatejooksud. Vana-Kreeka stiilis olümpiamängud.	Osavuse treenimine. Süstemaatilise harjutamise algus kergejõustikus. Pinge ja lõdvestumine.

Kivimiõpetus			Kivimid ja mineraalid. Sette-, tard- ja moondekivimid.
Käsitöö	Ristpiste. Sümmeetria. Ornament.	Viie vardaga kudumine. Sokikudumine.	Looma ja nuku õmblemine.
Füüsika			Akustika. Optika. Soojustõpetus. Staatiline elekter. Magnetism.
Religioon	Vana Testamendi legendid. Rahvajuhid, rahvas, maa.	Inimese sünd ja lapsepõlv. Kristlikus pärimuses esinevad sünnilood, nende ajalooline ja kultuuriline taust.	Kristuse elu ajalooline ja kultuuriline taust Rooma keisririigis. Eluloolised motiivid. Positiivsed eeskujud, kangelased. Mina ja maailm.
Tööõpetus, puidutöö		Puidu voolimine ja vestmine.	Igapäevased tarbeesemed, liikuvad mänguasjad.

	7. klass	8. klass	9. klass
Eesmärgid	Tähelepanu suunamine välismaailmale. Abstraktsete ja loogiliste ideede mõistmine, Iseseisvate otsuste langetamine. Enese tajumine maailmakodaniku ja sotsiaalse vastutusega indiviidina. Tolerantsuse arendamine.	Õpitust mõtestatud maailmapildi loomine, milles kesksel kohal on arenev eetiline üksikisik. Aastatöö kui kõiki põhipädevusi hõlmav iseseisev töö. Klassi lõpunäidend kui sotsiaalse koostöö ja ühise vastutuse kogemine.	Huvi maailma vastu, teadmiste omandamine huvist lähtuvalt, iseseisev mõtlemine mõtlemise struktureeritus, loogiliste põhjuslike järelduste tegemine. Tehnoloogia mõistmine tänapäeva maailmas, inimese ja tehnoloogia suhe. Arusaam, et kunst ja teadus peegeldavad ajaloolisi muutusi kultuuriteadvuses, et kunstnik ja teadlane väljendab oma maailmavaadet. Praktiliste elualade kogemine. Meeskonnana töötamine ja koos probleemide lahendamine.
Eesti keel	Verb. Pööramine. Arv. Aeg. Kõneviisid. Tegumood. -ma, -da infinitiivid. Tegusõna käändelised vormid.	Süntaks. Kirjavahemärgid. Stiil.	Ortograafia põhireeglid. Stiil.
Kirjandus	Rahvaluule liigid. Eepika. Lüürika.	Kirjandusžanrid.	Eesti kirjandus.
Võõrkeel	Maadeavastused. Biograafiad. Lauseõpetus.	Keelt kõnelevate maade ajalugu. Lauseõpetus. Otse- ja kaudkõne.	Kaasaegne kirjandus. Referaat ja ettekanne. Grammatika.
Matemaatika	Positiivsed ja negatiivsed arvud. Astendamine. Tehted astmetega.	Algebra. Kahe tundmatuga lineaarvõrrandisüsteem. Võrrandite ja -süsteemide	Ruutvõrrand. Murdvõrrand. Võrdelise seose graafik, lineaarfunktsioon,

	Sissejuhatus algebrasse. Lineaarvõrrand. Võrrandite koostamine.	koostamine.	ruutfunktsioon. Tehted algebraliste murdudega.
Muusika	Mitmehälne laulmine. Renessanss- ja barokkmuusika. Erinevate rahvaste laulud, hümnid. Harmooniaõpetus. Ballaadivorm. Muusikalise otsustus-võime kujundamine.	Laulud surmast, ajastukriitised laulud. Rõhutatud rütmiga laulud. Muusikaline lauseehitus. Variatsioonivorm. Referaadid heliloojatest.	Muusikateooria kordamine. Isamaalised laulud. Suurvormid. Biograafiad, võimalik võrdlus.
Kunst	Perspektiiv.	Perspektiivi joonistamise tehniliste oskuste kunstipärane rakendamine.	Must-valge joonistamine.
Liikumine	Akrobaatika. Võimlemine. Kergejõustik. Sportmängud. Suusatamine.	Jooksu- ja hüppetehnika. Tõkke- ja takistusjooks. Orienteerumine.	Sportmängud, mängureegid. Kergejõustiku tehnika.
Geomeetria	Hulknurk, selle pindala. Pythagorase teoreem pindalade tõestusega.	Pythagorase teoreem. Ring. Ringjoon. Thalese teoreem. Sirgete paralleelsus. Kudlõige. Prisma ja püramiid.	Kiirteteoreem. Hulknurkade sarnasus. Täisnurkne kolmnurk. Pythagorase teoreem. Eukleidese teoreem. Seosed täisnurkse kolmnurga nurkade ja külgede vahel. Pöördkehad.
Bioloogia	Selgroogsed loomad.	Selgrootud loomad.	Pärlikkus. Evolutsioon. Ökoloogia.
Geograafia	Vana Maailma. Aafrika. Aasia. Loodus ja kultuurigeograafia.	Uus Maailm. Põhja- ja Lõuna-Ameerika. Austraalia ja Okeania. Antarktika. Loodus ja kultuurigeograafia.	Laamtektoonika. Mäestike teke. Vulkanism. Kivimid ja mineraalid. Eesti geograafia.
Ajalugu	Keskaeg. Eesti keskajal. Maadeavastused.	Uusaeg. Suur Prantsuse Revolutsioon. Tööstuslik pööre. Ameerika iseseisvumine. Eesti uusajal.	XX sajand.
Ühiskonnaõpetus			Riigi toimimine. Seadused.
Astronoomia	Geo- ja heliotsentriline maailmapilt.		
Füüsika	Mehaanika. Elekter. Soojusõpetus. Akustika.	Rõhk, õhurõhk, üleslükkejõud. Elekter.	Molekulaarfüüsika. Termodünaamika. Elekter.
Keemia	Põlemine. Alused, happed, soolad.	Suhkur, tärklis, õlid, rasvad, valgud.	Käärimine. Õhk. Süsinik ja süsinikuühendid. Metallid.
Inimeseõpetus	Toitumisõpetus. Elundkonnad. Terviseõpetus.	Luustik. Silm. Kõrv.	Luustik, liigesed, lihaskond. Kõri, hammastik. Meeleelundid.
Käsitöö	Käsitsi õmblemine. Loom, nukk. Vilt.	Käsitsi ja masinaga õmblemine.	Masinaga õmblemine. Rahvuslikud tikandid. Pilutamine.
Puutöö	Õõnesvormid. Hõõveldamine.	Lihtsamad mööbliesemed.	Tappimine.

## 12 Kirjandust õpetajale

WALDORFÖPPEKAVAALASEKS ETTEVALMISTUSEKS JA ENESE-  
TÄIENDUSEKS

- Carlgren, F., *Vabaduskasvatus*, Eesti Õppekirjanduse Keskus 1992  
Fränkl-Lundborg, O., *Mis on antroposoofia?* EAS kirjastusgrupp, Tln. 1992  
Eisen, F., *Koolile pühendatud elu. Johannes Käis 1885-1950*, Tln. Valgus 1985  
Glöckler, M; Goebel, W. Laps. Meditsiinilis-pedagoogiline nõuandja. Premark, EVWÜ 2002  
Heydebrand, C. von, *Vaba Waldorfkooli õppeplaani*, EVWÜ 1998  
Kranich, E.-M., *Vabad Waldorfkoolid*, Tallinn 1991  
Käis, J., *Kooliraamat*, Tartu Ilmamaa 1996  
Lievegoed, B., *Lapse arengufaasid*, EAS kirjastusgrupp  
Lindenberg, Ch., *Waldorfkoolid; hirmuta õppida, eneseteadlikult tegutseda*, Tln.1993  
Richter, T., *Vaba Waldorfkooli ülesanne ja õpetuseesmärgid*, EVWÜ 1998  
Steiner, R., *Inimolevuse mõistmisest lähtuv kasvatus kunst*, GA 311 EVWÜ  
Steiner, R., *Kasvatuskunst. Metoodilisi ja didaktilisi nõuandeid*, GA 294 Tln. 1994  
Steiner, R., *Lapsekasvatus vaimuteaduse seisukohast*, Tln. 2000  
Steiner, R., *Pedagoogilis-didaktilise kunsti uuendamine vaimuteaduse kaudu* GA301 EVWÜ 2000  
Steiner, R., *Seminarikõnelused ja õppeplaani loengud* GA 295 EVWÜ 1999  
Steiner, R., *Üldine inimõpetus kui pedagoogika alus* GA 293 EVWÜ 2003  
Stockmeyer, E.K.A., *Rudolf Steineri juhised waldorfõpetuse kohta* EVWÜ 1998  
Wilkinson, R., *Steinerpedagoogika vaimne aluspõhi* Tln. 2006  
Õppetöö kujundamiseks Waldorf-/ Steinerkoolides 1. kuni 8. kooliaastani, EVWÜ 2000